

**UCHWAŁA NR X/62/2024
RADY GMINY ŻŁOTA**

z dnia 30 grudnia 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Żłota na lata 2025-2028.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465, z późn. zm.¹⁾) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292) po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Rada Gminy Żłota uchwala, o następuje:

§ 1. Uchwala się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Żłota na lata 2025-2028 w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego i na stronie internetowej Urzędu Gminy Żłota.

§ 3. Wykonanie Uchwały powierza się Wójtowi Gminy Żłota.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Żłota

Lucjan Adameczyk

---

¹⁾Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2024 r. poz. 1572.

**Program Opieki nad
Zabytkami
dla Gminy Złota
na lata 2025-2028**

PROJEKT

opracowany przez:
Urzędu Gminy Złota

ZŁOTA 2024

Spis treści

1. WSTĘP	5
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	6
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE ...	7
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI	15
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	15
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	16
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 20	
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	20
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	24
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy	26
5.2.2. Krajobraz kulturowy	35
5.2.3. Zabytki nieruchome	37
5.2.4. Zabytki ruchome	44
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	51
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne	51
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	55
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	58
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	59
5.6. Działania w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego podejmowane na terenie Gminy Złota w latach 2021-2024	61
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY ZŁOTA	62
7. ZAŁOŻENIA „PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZŁOTA NA LATA 2021-2024”	64
7.1. Formy opieki nad zabytkami - rozpoznanie, zabezpieczenie, konserwacja, rewitalizacja	64
7.2. Promocja i edukacja w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	68
7.3. Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego w gminie Złota	69
7.4. Zadania programu opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego	70
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	71
9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU I SPOSOBY JEGO FINANSOWANIA	73
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	74
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	75
12. BIBLIOGRAFIA	77
13. ZAŁĄCZNIKI	78
Załącznik Nr 1. Zabytki nieruchome ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków (ewidencyjne i rejestrowe)	78
Załącznik Nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków (ewidencyjne i rejestrowe)	83

1. Wstęp

Celem opracowania jest stworzenie Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa zawartymi w poradniku metodycznym *Gminny program opieki nad zabytkami*.

Gminny program opieki nad zabytkami opracowywany jest przez Wójta Gminy, a następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Gminy, w formie uchwały. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego i sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania programu.

Program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, jednak podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego. Gminny program opieki nad zabytkami ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Istotnym celem „Programu...” jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Przedmiotem opracowania dokumentu jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych Gminy Złota, obejmujące obiekty zabytkowe w kontekście uwarunkowań przestrzennych gminy, jako pojedyncze obiekty oraz jako integralne części krajobrazu gminy (wraz z ukształtowaniem przyrodniczym terenu, obiektami nie mającymi charakteru zabytkowego dawnymi i współczesnymi). „Program...” przedstawia przede wszystkim charakterystykę zasobów i dziedzictwa kulturowego gminy oraz wyznacza cele – kierunki działań i zadania na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami na lata przyszłe. Charakterystyka zasobów została oparta na określeniu zasobów kulturowych gminy oraz ich znaczenia i wartości w kontekście przestrzennym, historycznym, kulturowym.

Spodziewanym efektem realizacji celów i zadań zawartych w „Programie...” będzie m.in.: poprawa stanu środowiska kulturowego gminy, zwiększenie oraz dbałość lub odnowa obiektów zabytkowych z rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków, wzrost estetyki przestrzeni poszczególnych miejscowości.

„Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2024-2028” jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą „Programu...” jest lokalna wspólnota samorządowa.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawowym aktem prawnym dotyczącym dziedzictwa kulturowego w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorzady wojewódzkie, powiatowe i gminne, na okres 4 lat programu opieki nad zabytkami. Jeżeli w niniejszym opracowaniu występuje powołanie się na ustawę bez podania jej nazwy należy przyjąć, że chodzi o ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W myśl ustawy (Art. 4) ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, zniszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennych oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami wg Art. 5 ustawy to działania właścicieli lub posiadaczy zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania i dokumentowania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości oraz popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku i jego znaczenia dla historii i kultury.

W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o

warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 w/w Ustawy, wyznacza cele opracowania programu opieki nad zabytkami i są one następujące:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. - Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm.) w przepisach:

Art. 5 Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...)

udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.

Art. 86 Każdy obowiązany jest do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.), która stanowi główny akt prawa dotyczący ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, reguluje ona pojęcia: zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencji organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), form finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami uwzględniono przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku. W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4 objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5 określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6 klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7 reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

2) uznanie za pomnik historii

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę

Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

3) utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 16 ust. 1 wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 17 określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego, dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowania lub magazynowania odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury.

Art. 18.1 Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględni się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19 wskazuje, że „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględni się w szczególności *ochronę zabytków* nieruchomości:

- 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;
- 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględni się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględni się w szczególności:

- 1) *ochronę zabytków* nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) *ochronę zabytków* nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program *opieki nad zabytkami*, ustalenia tego programu uwzględni się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”.

Art. 20 mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21 „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22 „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

7. Ewidencje, o których mowa w ust. 1, 2, 4 i 6, mogą zawierać dane osobowe obejmujące:

1) imię, nazwisko i adres zamieszkania lub nazwę i adres siedziby właściciela lub użytkownika zabytku;

2) imię, nazwisko i podpis autora karty ewidencyjnej lub adresowej lub imię i nazwisko osoby, która wypełniła kartę ewidencyjną;

3) imię i nazwisko lub nazwę wykonawcy prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań archeologicznych przy zabytku.”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

- **Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym** (tj. Dz. U. 2024 poz. 1465 ze zm.), gdzie w art. 7 ust 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej

i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się również w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tj. Dz. U. 2024 poz. 1130 ze zm.)
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami (tj. Dz. U. 2024 poz. 1145 ze zm.)
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009r. o finansach publicznych (tj. Dz. U. 2023 poz. 1270 ze zm.)
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane (tj. Dz. U. 2024 poz. 725 ze zm.)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo ochrony środowiska (tj. Dz. U. 2024 poz. 54 ze zm.)
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody (tj. Dz. U. 2024 poz. 1478 ze zm.)
- Ustawa z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj. Dz. U. 2024 poz. 87 ze zm.)
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tj. Dz. U. 2024 poz. 1491 ze zm.)
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach (tj. Dz. U. 2022 poz. 385 ze zm.)
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (tj. Dz. U. 2022 poz. 2393)
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tj. Dz. U. 2020 poz. 164)
- Ustawa z dnia 28 marca 1933r. o grobach i cmentarzach wojennych (tj. Dz. U. 2018 poz. 2337)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 lutego 2004r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 Nr 30, poz. 259)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tj. Dz. U. 2021 poz. 81)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2021 poz.56 t.j.)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. 2011 Nr 89, poz. 510)

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U z 2023 poz.2425)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. 2014 r. poz. 110)
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 Nr 212 poz. 2153)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. u. 2006 Nr 24, poz. 181)
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. 2004 Nr 71, poz. 650)

Unia Europejska reguluje zagadnienia opieki nad zabytkami w Traktacie z Maastricht z dnia 2 lutego 1992r. oraz w:

- Rozporządzeniu Rady EWG z dnia 9 grudnia 1992r. w sprawie wywozu dóbr kultury
- Dyrektywie Rady EWG z dnia 15 marca 1993r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprawionych niezgodnie z prawem z obszaru Państwa Członkowskiego.

Wagę problematyki ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego podkreśla opracowana przez ONZ konwencja UNESCO (przyjęta w Paryżu przez Konferencję Generalną ONZ dla Wychowania, Nauki i Kultury w roku 1972, ratyfikowana przez Polskę w 1976r.). Konwencja umożliwiła wyróżnienie obszarów i obiektów mających „najwyższą powszechną wartość” poprzez wpisanie ich na „Listę światowego dziedzictwa”. W 2003r. sporządzono w Paryżu konwencję UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Konwencja została ratyfikowana przez Prezydenta RP dnia 8 lutego 2011r.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony i opieki nad zabytkami

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Ponadto dokument wpisuje się w założenia szeregu dokumentów branżowych i strategicznych na poziomie ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 (Uchwała Nr 242 Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2023r.)

Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 jest „**stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami**”, który realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki i działania:

Cel szczegółowy 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

Cel szczegółowy 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

Cel szczegółowy 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny program opieki nad zabytkami jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich, powiatowych dokumentach oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (Uchwała Nr XXX/406/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 29 marca 2021r.)

Strategia jest nadrzędnym dokumentem wyznaczającym wizję, misję oraz cele strategiczne i operacyjne rozwoju. Wizja rozwoju województwa: *Świętokrzyskie w 2030 roku to ambitny region o atrakcyjnym wizerunku: wnoszący coraz większy wkład w rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy Polski i Europy, szanujący i dbający o swoje dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne, będący dobrym miejscem do życia, pracy i rozwoju.*

Misja rozwoju województwa: *Samorząd Województwa Świętokrzyskiego tworzy przestrzeń współdziałania, pozwalającą na wykorzystanie potencjału mieszkańców i przedsiębiorców regionu dla budowania wspólnoty o wysokim kapitale społecznym i rosnącej zdolności konkurencyjnej, uzyskuje konsensus w regionie wokół najważniejszych celów strategicznych przedsięwzięć, służących modernizacji i transformacji ścieżki rozwoju województwa, pozyskuje*

kapitał stymulujący rozwój regionu, obejmujący publiczne środki finansowe (od wspólnotowych po lokalne), środki prywatne (w tym – nowe inwestycje zewnętrzne).

Konkretyzacja powyższej wizji i misji Strategii odbywa się na drodze realizacji następujących celów strategicznych i operacyjnych:

Cel 1. Inteligentna gospodarka i aktywni ludzie

Cel 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki

Cel 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu

Cel 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu

Cel 2. Przyjazny dla środowiska i czysty region:

Cel 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego

Cel 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych

Cel 2.3. energetyka odnawialna i efektywność energetyczna

Cel 3. Wspólnota i bezpieczna przestrzeń, które łączą ludzi:

Cel 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie

Kierunek działań: 3.1.4. Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego

Wsparcie inwestycji w obszarze kultury, w tym wsparcie instytucji kultury oraz działania na rzecz ochrony zabytków jest warunkiem niezbędnym do zachowania regionalnej tradycji i tożsamości kulturowej, a w konsekwencji dla wzmocnienia atrakcyjności turystycznej województwa.

Cel 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym

Cel 3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu

Cel 4. Sprawne zarządzanie regionem:

Cel 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem

Cel 4.2. Budowanie rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego

Cel 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2023-2026 (Uchwała Nr LXV/806/23 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z 26 października 2023r.)

Program opieki na zabytkami województwa jest dokumentem strategicznym wieloletnim, który w sposób kompleksowy określa cele i działania województwa w zakresie opieki nad zabytkami (brak jest aktualizacji dokumentu). Program określa cel generalny **Ochrona i zachowanie materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego** oraz cele szczegółowe i kierunki działań:

1. Ochrona i zachowanie dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego:

Kierunki działań:

- rozpoznanie i dokumentacja zasobów zabytkowych;
- ochrona zabytków ruchomych;
- ochrona zabytków nieruchomych;
- ochrona zabytków archeologicznych,
- ochrona zabytkowych układów architektonicznych,
- stwarzanie warunków dla powstania i rozwoju parków kulturowych oraz ochrona krajobrazu kulturowego.

2. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kultowego:

Kierunki działań:

- poprawa dostępu do zasobów dziedzictwa;
- promocja zasobów dziedzictwa kulturowego;
- wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionalnym.

3. Tworzenie warunków do wzmacniania tożsamości regionalnej w oparciu o dorobek kultury materialnej i niematerialnej.

Kierunki działań:

- kultywowanie tradycji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego;
- popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego (Uchwała Nr XLVII/833/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 22 września 2014r.)

Plan zagospodarowania określa długofalowe cele i kierunki wojewódzkiej polityki przestrzennej przy określeniu jednoczesnej wizji zagospodarowania przestrzennego regionu świętokrzyskiego na najbliższe 25-30 lat. W rozdziale V. Uwarunkowania i problemy występujące w poszczególnych dziedzinach zagospodarowania przestrzennego, podrozdział 4. Dziedzictwo kulturowe, omówiono specyfikę kulturową regionu, główne uwarunkowania ochrony i zagospodarowania przestrzeni kulturowej, ochronę dziedzictwa kulturowego, główne problemy i obszary problemowe, uwarunkowania ochrony krajobrazu.

Strategia Rozwoju Powiatu Pińczowskiego (UCHWAŁA Nr XX/97/2001 Rady Powiatu w Pińczowie z dnia 30 stycznia 2001 r. w sprawie uchwalenia *strategii rozwoju powiatu pińczowskiego.*)

Dokumentacją strategiczną wyznaczającą cele na poziomie powiatu jest *Strategia Rozwoju Powiatu Pińczowskiego*. Po rozpoznaniu słabych i mocnych stron oraz zagrożeń i szans rozwoju, dla powiatu pińczowskiego określono następujące cele, m.in.:

- Utworzenie pińczowskiego centrum informacji w sieci Internet,
- Centrum informacji i promocji turystyki,
- Centrum targowo-wystawowe dla wyrobów gipsowych i kamieniarskich w Pińczowie,

- Koncepcja i program edukacji zawodowej oraz ustawicznego dokształcania zawodowego celem maksymalnego dostosowania struktury szkolnictwa zawodowego do rynku pracy,
- Racjonalna gospodarka odpadami komunalnymi,
- Promocja powiatu pińczowskiego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Strategia Rozwoju Gminy Złota (Uchwała Nr XIX/139/2016 Rady Gminy Złota z dnia 1 grudnia 2016r.)

Strategia jest nadrzędnym dokumentem wyznaczającym wizję, misję, cele strategiczne oraz operacyjne rozwoju gminy. Wizja rozwoju gminy: *Gmina Złota – ośrodek przyjazny środowisku, z bogatą ofertą turystyczno-rekreacyjną, wyspecjalizowanym rolnictwem, wykorzystujący swoją tradycję i dziedzictwo oraz inicjatywy lokalne dla podnoszenia standardu życia mieszkańców.* Misją Gminy Złota jest tworzenie warunków do wykorzystania posiadanych zasobów w celu zwiększenia atrakcyjności gminy, jako miejsca, w którym warto mieszkać, pracować i wypoczywać. Cele strategiczne i operacyjne:

I Cel strategiczny. Zintegrowana i nowoczesna infrastruktura techniczna oraz czyste środowisko naturalne zapewniające wysoki komfort życia

Cel operacyjny 1.1. Poprawa jakości życia mieszkańców gminy i stanu środowiska naturalnego oraz wzrost atrakcyjności gminy w wyniku modernizacji i rozbudowy lokalnej infrastruktury

Cel operacyjny 1.2. Poprawa efektywności energetycznej i gospodarka niskoemisyjna

II Cel strategiczny. Rozwój lokalnej gospodarki w kierunku wyspecjalizowanego rolnictwa i turystyki:

Cel operacyjny 2.1. Gmina stymulująca rozwój wyspecjalizowanego rolnictwa

Cel operacyjny 2.2. Gmina posiadająca atrakcyjną ofertę turystyczną

III cel strategiczny. Wysoki poziom usług społecznych i konkurencyjny kapitał ludzki

Cel operacyjny 3.1. Poprawa jakości i dostępności usług publicznych

Cel operacyjny 3.2. Poprawa stanu infrastruktury społecznej w gminie

Cel operacyjny 3.4. Rozwój kapitału ludzkiego

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Złota (Uchwała Nr III/20/2000 Rady Gminy Złota z dnia 31 sierpnia 2000r.)

Obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Złota, obejmuje obszar całej gminy i zostało opracowane z uwzględnieniem obowiązujących przepisów prawa na dzień opracowania studium. Głównym zadaniem „Studium...” jest określenie polityki przestrzennej gminy wpisanej w politykę przestrzenną państwa i województwa oraz ustanowienie ogólnych kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego gminy. W studium przedstawiono stan dziedzictwa kulturowego i zabytków gminy, w tym: stanowiska archeologiczne, rozwój osadnictwa i układ przestrzenny oraz

obiekty wpisane w całości lub części do rejestru dóbr kultury, pozostałe obiekty znajdujące się w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach oraz walory krajobrazowe, cmentarze i miejsca pamięci.

Kierunki polityki przestrzennej gminy w zakresie dziedzictwa kulturowego zmierzają do utworzenia spójnego systemu ochrony zespołów i zespołów oraz obiektów historycznych oraz poszczególnych obiektów, mogących stanowić jedna z podstaw aktywizacji gospodarczej gminy.

Dobra kultury, w tym stanowiska archeologiczne, w zakresie stref ochrony bezpośredniej, pośredniej o pola widoku są objęte ochroną prawną, a wszelka działalność gospodarcza w obszarach stref podlega uzgodnieniu z Państwową Służbą Ochrony Zabytków.

W dokumencie przedstawiono wykaz obiektów znajdujących się pod opieką władz konserwatorskich, który powinien być uzupełniony o istniejące zachowane obiekty, których charakter świadczy o klimacie kulturowym gminy Złota, jej historii i tradycjach, wykaz stanowisk archeologicznych oraz układ przestrzenny i rozwój osadnictwa.

We wsiach na terenie gminy, wśród istniejącej zabudowy zagrodowej i mieszkaniowej znajdują się obiekty mieszkalne i gospodarcze, które reprezentują wartościowe cechy tradycyjnego budownictwa. Wskazane jest zachowanie jak największej ich ilości, a niezależnie od tego urządzenie skansenu, który równocześnie mógłby służyć celom kulturalnym gminy, w tym muzealnym. Ponadto powinny zostać przeprowadzone badania cech charakterystycznych indywidualnego budownictwa tradycyjnego wsi, w celu identyfikacji i sporządzenia na tej podstawie wytycznych z zakresu formy architektonicznej dla budownictwa współczesnego.

Istniejące na terenie gminy elementy środowiska kulturowego zostały objęte działaniami ochronnymi wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, wyróżniono *strefy ochrony konserwatorskiej*, na terenie których wszelkie działania powinny być prowadzone zgodnie z odrębnymi przepisami.

Na zasoby ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków składają się obiekty sakralne oraz zachowane budynki mieszkalne i gospodarcze. Ważnymi elementami krajobrazu kulturowego, świadczącymi o bogatej historii terenu są miejsca pamięci i cmentarze. Nieodłącznie z krajobrazem związane są również kapliczki i przydrożne krzyże. Część zabytkowych obiektów i zespołów objętych zostało ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków, inne pozostają w ewidencji zabytków. Wszystkie są chronione na mocy Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.).

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Złota

Przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, uwzględnia się w szczególności:

1. uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
2. określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
3. ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami,
4. uwzględnia się ochronę: zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych,
5. uwzględnia się ustalenia gminnego programu nad zabytkami
6. w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Ustalenia dotyczące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

- ustala się ochronę budynków zabytkowych i ich zespołów zgodnie z przepisami szczególnymi w zakresie ochrony i konserwacji zabytków, w szczególności ustala się ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- ustala się ochronę obiektów zabytkowych wpisanych do ewidencji zabytków,
- ustala się ochronę obiektów o charakterze zabytkowym i cennych walorach architektury tradycyjnej,
- ustala się ochronę cmentarzy o dużych wartościach kulturowych,
- ustala się ochronę spuścizny archeologicznej zgodnie z przepisami szczególnymi w zakresie ochrony i konserwacji zabytków.

W przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu co, do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zgodnie z art. 32 ust. 1 z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot,
- zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia,
- niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, Wójta Gminy Złota.

Program Rewitalizacji dla Gminy Złota na lata 2019-2023 (Uchwała Nr V/32/2019 Rady Gminy Złota z dnia 13 lutego 2019r.)

W Programie wyznaczono trzy podobszary rewitalizacji: podobszar nr 1 sołectwo Złota, podobszar nr 2 – fragment sołectwa Chroberz (teren wokół szkoły) oraz podobszar nr 3 – fragment sołectwa Miernów (teren wokół szkoły). Obszar rewitalizacji zajmuje powierzchnię 1042,39 ha, co stanowi 12,72% powierzchni gminy Złota i zamieszkiwany jest przez 1375 mieszkańców (29,96% mieszkańców gminy). W dokumencie wyznaczono wizję

wyprowadzenia podobszarów rewitalizacji z sytuacji kryzysowej: *Obszar rewitalizacji dzięki podjętym działaniom został ożywiony społecznie, gospodarczo i przestrzennie. Na trzech podobszarach rewitalizacji zostaną złagodzone lub zlikwidowane obecnie występujące problemy społeczne zwłaszcza dotyczące osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Dzięki wzmocnieniu wewnętrznego potencjału podobszary rewitalizacji wpływają pozytywnie na harmonijny i zrównoważony rozwój całej Gminy Złota.* Wizja wyprowadzenia ze stanu kryzysowego będzie realizowana poprzez wdrożenie 6 celów szczegółowych:

1. Przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym, promocja integracji i włączenia społecznego na podobszarach rewitalizacji.
2. Poprawa dostępu do usług publicznych oraz zwiększenie ich jakości edukacyjnych, zdrowotnych, kulturalnych).

3. Rozwój turystyki, zagospodarowanie terenów pod rekreację, sport i wypoczynek:

Kierunek działań – Ochrona i efektywne wykorzystywanie zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego:

Projekt: Zachowanie dziedzictwa kulturowego na podobszarach rewitalizacji, polegający na prowadzeniu prac modernizacyjnych, konserwatorskich na obiektach cennych kulturowo, historycznie znajdujących się na podobszarach rewitalizacji

4. Poprawa infrastruktury technicznej i bezpieczeństwa na podobszarach rewitalizacji.
5. Rozwój przedsiębiorczości na podobszarach rewitalizacji.
6. Ochrona środowiska oraz zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii na podobszarach rewitalizacji.

Gminna Ewidencja Zabytków dla Gminy Złota została sporządzona w 2020 roku.

Projekt „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028” został opracowany i zostanie uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Kielcach następnie uchwalony przez Radę gminy Złota

W Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Złota przyjętej Zarządzeniem Wójta Gminy Złota z dnia 23 września 2024 r. Nr 91/2004 zawarte zostało ogółem 70 obiektów zabytkowych oraz 223 karty zabytków archeologicznych, które to obiekty objęte są rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.). Zgodnie z art. 21 ustawy gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Gmina Złota administracyjnie położona jest w województwie świętokrzyskim, w południowej jego części, w powiecie pińczowskim. Powierzchnia gminy wynosi 82 km² i podzielona jest na 14 sołectw, Największym sołectwem w gminie jest sołectwo Chroberz, a najmniejszym sołectwo Biskupice. Gminę zamieszkuje 4361 mieszkańców, w tym 2152 mężczyzn i 2209 kobiet (stan na 31.12.2023 GUS) z gęstością zaludnienia wynoszącą 53 osoby/km². Gmina graniczy: od południa i zachodu z gminą Czarnocin, od wschodu z gminą Wiślica, od północy z gminą Pińczów. Północno-wschodnią granicę gminy wyznacza rzeka Nida oraz jej dolina.

Obszar Gminy Złota w 90% jest objęty różnymi formami ochrony. Północno-zachodnia część gminy jest fragmentem Kozubowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny, natomiast północno-wschodnia część gminy jest fragmentem Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego wraz z jego otuliną. Wschodnia część gminy leży w obszarze „Doliny Nidy” z przepływającą rzeką Nidą na odcinku 11km stwarzającą dogodne warunki do rekreacji i sportowego połowu ryb. Od strony sołectwa Niegosławice jest dogodny dojazd do rzeki, gdzie można spotkać dość licznie występujące objęte ochroną bobry i sporadycznie wydry. Rzeka Nida w obrębie Gminy Złota nie jest uregulowana, występują tu liczne bezodpływowe starorzecza, stanowiące dogodne warunki lęgowe dla wielu gatunków ptaków. Lasy sprzyjające grzybobraniui zajmują niewiele ponad 12% powierzchni gminy i położone są na terenie Kozubowskiego Parku Krajobrazowego.

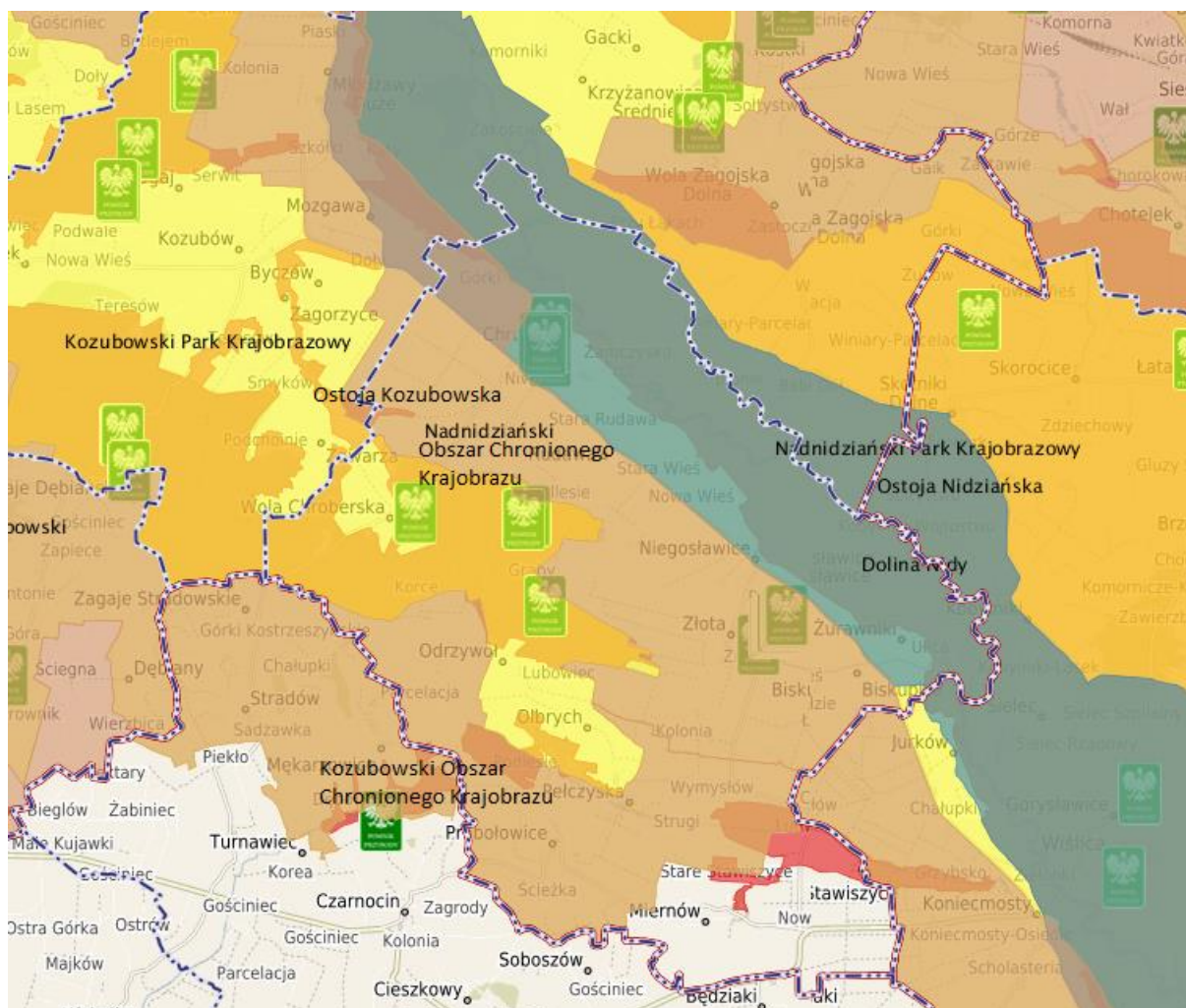
Gmina Złota jest gminą wiejską, w której głównym źródłem utrzymania mieszkańców jest rolnictwo. Atutem gminy są wysokiej jakości gleby – 80% powierzchni gruntów ornych to ziemie klasy I-III. Duża część gruntów ornych ze względu na wysoką ich jakość jest wykorzystywana pod uprawę pszenicy i jęczmienia. Mieszkańcy gminy zajmują się również produkcją sadowniczą i warzywną, metoda konwencjonalną oraz ekologiczną. Są to surowce wysokiej jakości. Z warzyw największą produkcję stanowią: pomidory, ogórki, kapusta, cebula, selery, marchew, buraki ćwikłowe, natomiast z owoców – jabłka.

Pod względem fizyczno-geograficznym gmina położona jest w obrębie makroregionu Niecki Nidziańskiej, na pograniczu dwóch mezoregionów: Garbu Wodzisławskiego i Doliny Nidy. Południowo-zachodnia część gminy leży na południowym skłonie Garbu Wodzisławskiego.

Obszar gminy pod względem klimatycznym należy do regionu Śląsko-Krakowskiego i dzielnicy Częstochowsko-Kieleckiej, gdzie średnia temperatura roku zawiera się pomiędzy 7,6-8^oC. Średnia temperatura na terenie gminy wynosi w miesiącu styczniu -3,5^oC, zaś w miesiącu lipcu +18,5^oC. Okres wegetacji na obszarze gminy trwa średnio 218 dni. Opady atmosferyczne określa się w rejonie gminy na 600mm rocznie. Największe opady miesięczne notowane są w lipcu, najmniejsze - w styczniu i lutym. Średnio rocznie notuje się 150-160 dni z opadami. Na terenie gminy przeważają wiatry zachodnie i północno zachodnie. Są to wiatry słabe - o średniej rocznej prędkości 5m/s.

Na obszarze gminy zlokalizowane są formy ochrony przyrody: Nadnidziański Park Krajobrazowy, Kozubowski Park Krajobrazowy, Nadnidziański Obszar Chronionego Krajobrazu, Kozubowski Obszar Chronionego Krajobrazu, obszar Natura 2000 Dolina Nidy PLB 260001, Ostoja Nidziańska PLH 260003, Ostoja Kozubowska PLH260029, pomniki przyrody oraz użytek ekologiczny.

Tereny chronione na obszarze gminy Złota (źródło: pinczowski.e-mapa.net)

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Pierwsze ślady osadnictwa na terenie obecnej Gminy Złota sięgają II tysiąclecia p.n.e.. Świadczą o tym stanowiska archeologiczne w południowo-wschodniej części miejscowości Pełczyska. Na szczególną uwagę zasługują odsłonięte ślady ludu Celtów. Przede wszystkim interesowały ich bogactwa naturalne oraz żyzne gleby, które jako pierwsi umieli poddać uprawie przy użyciu żelaznych redlic. W dolnej partii północnego stoku wzgórza lessowego widnieją ślady osady, użytkowanej od II w. p.n.e. do IV w. n.e.. Znaleźiska archeologiczne, jak również przekazy dotyczące przemarszu wojsk Władysława Łokietka z Węgier (w czasie zajmowania Małopolski w 1304r.) świadczą, iż przez Pełczyska – wzdłuż prawego brzegu Nidy – wiódł szlak drożny.

W 1795 roku ziemie po lewej stronie Wisły dostały się pod panowanie Austrii, jako Galicja Zachodnia. Zamiast powiatów powstały cyrkuły. W 1809 roku w wyniku kolejnej wojny napoleońskiej i udziału w niej Księstwa Warszawskiego dawne starostwo wiślickie znalazło się

w granicach Księstwa. Teren gminy znalazł się w departamencie krakowskim w powiecie skalbmierskim.

W 1815 roku na mocy porozumień wiedeńskich utworzono Królestwo Polskie pod berłem rosyjskim. Północna część departamentu krakowskiego weszła w skład Królestwa. Rosjanie wprowadzili nowy podział administracyjny tych ziem. W styczniu 1816 roku w miejsce departamentów utworzono województwa, a powiaty połączono po dwa lub trzy i nazwano je obwodami. Gmina znalazła się w obwodzie miechowskim województwa krakowskiego. Powstanie listopadowe z lat 1830-31 nie dotknęło tych okolic, nie było tu walk. Wynikiem kolejnego zrywu narodowego była zmiana województw na gubernie tak, jak w Rosji. W 1841 roku zmieniono nazwę guberni krakowskiej (Kraków od 1815 roku nie leżał w Królestwie Polskim) na kielecką. W tym czasie ważną postacią w gminie był Aleksander Wielopolski (1803-1877), który często przebywał w wybudowanym przez siebie pałacu w Chrobrzu. Jego prorosyjska polityka w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XIX wieku jest przedmiotem zażartych sporów historyków i publicystów.

Podczas powstania styczniowego 1863 roku przebywał w Chrobrzu ze swym oddziałem dyktator powstania Marian Langiewicz. Stoczył tu potyczkę z rosyjskim oddziałem i stąd wyruszył do pobliskich Grochowisk, gdzie rozegrała się 18 marca 1863 roku jedna z największych bitew powstania. Po powstaniu styczniowym dokonano kolejnej reformy podziału administracyjnego. Historia Gminy Złota jest mocno związana z historią powiatu pińczowskiego, który powstał w 1867 roku, a w skład niego weszły gminy Złota i Chroberz. Urodzajne gleby spowodowały, że rozwijało się tu rolnictwo oraz rzemiosło, przemysł zaś występował tylko szcątkowo. Gmina Złota w końcu XIX wieku liczyła ponad 5 300 mieszkańców. Podczas reformy włościańskiej (1864 rok) utworzono gminę Chroberz, która istniała jeszcze w XX wieku. Należały do niej obok Chrobrza, Wojsławice, Zagaje Stradowskie, Zawarża, Stradów, Aleksandrów i Wola Chroboska.

Podczas pierwszej wojny światowej teren gminy znalazł się w ogniu walk austriacko - niemiecko-rosyjskich. W walkach nad Nidą w 1914 roku i 1915 roku wzięły udział legiony polskie Piłsudskiego. W dniu 11 maja Rosjanie opuścili linie Nidy. Rejon gminy znalazł się pod okupacją austro-węgierską, która trwała do listopada 1918 roku. W 1918 roku tereny nad Nidą weszły w skład odrodzonej Polski, znajdując się w powiecie pińczowskim województwa kieleckiego. W 1926 roku oddano do użytku linię kolejki wąskotorowej, mającą połączenie z kolejami szerokotorowymi Jędrzejów- Kielce- Warszawa oraz Kocmyrzów- Kraków. W latach 30-tych powstał m.in. trakt drogowy łączący Pińczów z Wiślicą i Nowym Korczynem, przebiegający przez terytorium gminy Chroberz i Złota. Władze obu gmin popierały wszelkie inicjatywy powiatu odnośnie rozwoju oświaty, kultury i ochrony zdrowia

We wrześniu 1939 roku rejon ten broniła armia „Kraków”. Wchodząca w jej skład 23 dywizja piechoty nocą z 7 na 8 września przepawiła się przez Nidę w kierunku Wisły, broniąc się przed nacierającymi od Krakowa Niemcami. Szybko rozwinął się ruch oporu głównie Bataliony Chłopskie, Armia Krajowa i Armia Ludowa. W 1944 roku Niemcy zbombardowali Pełczyńska i

zamordowali siedmiu mieszkańców wsi Złota. W rejonie Chrobrza w lipcu i sierpniu 1944 roku (republika pińczowska) miała swój sztab 1 Brygada A.L. Ziemi Kieleckiej, doszło tam do potyczki z wojskami niemieckimi. Po ustaniu działań wojennych (II wojna światowa) powiat pińczowski reaktywowano w jego poprzednim kształcie. W 1955 roku utracił on swoją południową część, która to weszła w skład powiatu kazimierskiego. W nowej postaci powiat pińczowski składał się z 20 gromad. W roku 1975 wszystkie powiaty w Polsce zostały zniesione. 1 stycznia 1973 roku z byłych trzech Gromadzkich Rad Narodowych – Chrobrza, Pełczyska i Złota – powstała Gmina Złota. Od 1 lipca 1990 roku gmina działała w nowym systemie samorządu terytorialnego. W dniu 1 stycznia 1999 roku gmina powróciła do powiatu pińczowskiego.

W latach 70-tych i 80-tych Gmina Złota rozwijała się stosunkowo dobrze. W tym okresie, pomimo niedostatku niektórych środków i materiałów, nastąpił szybki rozwój budownictwa wiejskiego. Główne działania władz gminy ukierunkowane były na zaopatrzenie rolnictwa i wsi w wodę. W ośmiu wsiach wybudowano wodociągi. Budowano i modernizowano drogi. Wspierano budowy obiektów użyteczności publicznej na wsi (remizy Ochotniczej Straży Pożarnej, domy ludowe itp.). W tym czasie zainicjowano szereg przedsięwzięć, mających na celu zaopatrzenie rolników w środki do produkcji rolnej oraz ciągniki i maszyny rolnicze, jak również poprawę funkcjonowania jednostek obsługi rolnictwa. Na terenie gminy działały następujące jednostki: trzy szkoły podstawowe (Złota, Chroberz, Miernów), Zespół Szkół Rolniczych w Chrobrzu, Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” w Złotej, Spółdzielnia Kótek Rolniczych w Złotej, Bank Spółdzielczy w Złotej, trzy biblioteki publiczne (Chroberz, Złota, Pełczyska), trzy kluby – w tym dwa kluby rolnika (Złota, Pełczyska) oraz klub inteligencji w Chrobrzu, świetlica wiejska i kino powstałe w miejscowości Stawiszycy. Młodzież skupiona w organizacjach młodzieżowych (ZMW, ZSMP) aktywnie uczestniczyła wspólnie ze starszym społeczeństwem w pracy na rzecz rozwoju gminy, zwłaszcza w budowie jej infrastruktury.

W latach 1990-99 zmiany ustrojowe zmiany ustrojowe Państwa, wdrażanie reform w gospodarce miały wpływ na sytuację w gminie. Niezależnie od trudności rozwój gminy przebiegał zadawalająco, chociaż w gospodarce rolnej pojawiło się szereg problemów – w tym związanych z opłacalnością produkcji rolnej i zbytem produkcji towarowej. Na skutek urynkowania w sektorze prywatnym uwidocznił się wzrost w rozwoju handlu i usług (sklepy, hurtownie, piekarnia, zakłady usługowe różnych branż, w tym świadczących usługi produkcyjne). Równocześnie w gorszej sytuacji znalazły się jednostki spółdzielcze (GS, BS, RSP), zaś SKR z przyczyn ekonomicznych uległ rozwiązaniu. Majątkiem, który pozostał po SKR zarządza Gminny Związek Rolników, Kótek i Organizacji Rolniczych. Należy podkreślić fakt, iż 12 maja 1985 roku gmina uzyskała odznaczenie państwowe – Krzyż Grunwaldu II Klasy – z okazji 40 rocznicy zwycięstwa nad faszyzmem. Po roku 1995 nastąpił intensywny rozwój telefonizacji gminy. W sierpniu 1996r. nastąpił odbiór cyfrowych central kompleksowej telefonizacji, tym samym został osiągnięty wysoki wskaźnik, który wyniósł ponad 90%. W roku 1998 po ukończeniu inwestycji wodociągowej we wsi Wola Chroberska osiągnięto

pełne zwodociągowanie Gminy Złota. W wyniku reformy w oświacie zostały zlikwidowane szkoły filialne i powstało gimnazjum w Złotej, którego inauguracja nastąpiła 1 września 1999 roku. W latach 60-tych i 70-tych na rzecz rozwoju kultury miały wpływ różne środowiska społeczne. Szkoły odgrywały tu pierwszoplanową rolę. Ponadto młodzież pozostająca na wsi stanowiła ważne ogniwo upowszechniania kultury. W szkołach działały liczne zespoły artystyczne. Szczególną popularnością cieszył się zespół artystyczny z Zespołu Szkół Rolniczych w Chrobrzu. Jego domeną było upowszechnianie folkloru ludowego. Świetlice wiejskie były miejscem występów kółek teatralnych z miejscowości Złota, Chroberz oraz Pełczyska. Kulturowanie tradycji już od dawna związane jest z organizowaniem święta plonów, corocznie po żniwach. Lata 80-te i 90-te, dzięki nieco lepszym warunkom technicznym, umożliwiły dalszy etap rozwoju kultury Gminy Złota. Analiza tych zagadnień wskazała na konieczność lepszego wykorzystania potencjału ludzkiego, jak również utworzenia gminnego ośrodka kultury, służącego szerokiemu upowszechnianiu kultury. Gmina Złota posiada wiele zabytków kultury materialnej. Są to przede wszystkim: Zespoły kościołów (Chroberz, Pełczyska, Probołowice), Zespół Pałacowy i Parku Wielopolskich – użytkowany przez Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Chrobrzu), zespoły folwarczne (Złota, Nieprowice) oraz interesujące obiekty budownictwa wiejskiego (Wola Chroberska, Chroberz, Probołowice).

HISTORIA MIEJSCOWOŚCI GMINNYCH

BISKUPICE

Wieś wspomniana była przez Kodeks Dyplomatyczny katedry krakowskiej w 1375 roku jako Byskupicze. Od XVI wieku należała ona do parafii Pełczyska. W 1579 Biskupice były własnością prywatną Jana Poleczki. Mieszkało tu wtedy pięciu kmieci, jeden zagrodnik i jeden chałupnik. Gospodarowali na dwóch i pół łanie ziemi. Następna informacja pochodzi z 1827 roku, która zawiera dane o 19 domach i 127 mieszkańcach wsi. Od 1864 roku Biskupice należą do gminy Złota. Opis Polski z końca XIX wieku mówi o folwarku Biskupice należącym do dóbr Złota. Folwark miał 245 mórg gruntów ornych. Składało się na niego też sześć budynków murowanych i osiem drewnianych.

CHROBERZ

Nazwa pochodzi od staropolskiego wyrazu „chrobry”, co oznacza dzielny. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1153 roku i jest zapisana w Kodeksie Dyplomatycznym Polski (Codex diplomaticus Poloniae) pod nazwą Chrober. Według kroniki Marcina Kromera osadę miał tu założyć Bolesław I Chrobry w 1019 lub 1020 roku po powrocie z wyprawy kijowskiej. Henryk książę sandomierski podarował templariuszom (zakon rycerski) z Kujaw dziesięciu chłopów z Chrobrza, którzy po kilku latach wrócili do rodzinnej wsi. W XIII wieku była to ważna osada w dzielnicy krakowskiej. Przebywali tu Leszek Biały i Bolesław Wstydlivy książęta krakowscy. Niestety w 1241 roku przeszedł tędy niszczycielski najazd tatarski, który był w pamięci miejscowych mieszkańców jeszcze na początku XX wieku. W roku 1244, 1250 i 1254 odbywały się w Chrobrzy wiece dzielnicowe krakowskie (zjazdy całej ludności). Być może Chroberz zawdzięcza to wyróżnienie dziedzicom z Chrobrzy, którzy wiernie służyli

kolejnym książętom i królom. Byli to Jan z Chrobrza i Stanisław z Chrobrza. W 1290 na pewno istniał już zamek obronny, ponieważ w 1290 otrzymał go Jędrzej (Andrzej) młody królewicz węgierski, uciekinier ze swojego kraju. Zginął on z rąk nastanych zabójców utopiony w Nidzie w roku 1291 (ówczesna walka polityczna). W 1370 roku śmiertelnie chory Kazimierz Wielki wracając z łowów do Krakowa odpoczywał właśnie w Chrobrzy. Kolejni właściciele Chrobrza wiernie służyli następcom Kazimierza Wielkiego. Kroniki zanotowały Macieja z Chrobrza i Marcina z Młodzianowic dziedzica Chrobrza. W 1377 roku podczas wyprawy przeciw Litwie, za panowania Ludwika Węgierskiego, piątą chorągwią polską dowodził Drogosz z Chrobrza. Jego synami byli Adam i Mikołaj. Panowie z Chrobrza otrzymywali liczne urzędy i godności w Polsce przełomu XIV i XV wieku. Wspomniany Mikołaj pełnił ważne funkcje w biskupstwie wrocławskim, natomiast Filip z Chrobrza był podsędkiem krakowskim (1434), a Tomasz z Chrobrza kanonikiem krakowskim. W 1438 roku dobra Chroberz przeszły na własność Tęczyńskich a następnie Tarnowskich (w formie wiana). Tarnowscy zburzyli w połowie XVI w. zamek a na jego miejscu Stanisław Tarnowski wybudował tu pałac oraz kościół (odrestaurowany w 1830 roku). Stanisław Tarnowski wart jest wspomnienia, ponieważ był to jeden z niewielu polskich podróżników w tamtych czasach. Był w Egipcie, Palestynie, w Zachodniej Europie. Gdy wrócił do Polski pełnił godność wojewody sandomierskiego. W 1582 roku wieś kupił Myszkowski, biskup krakowski. Chroberz był jego prywatną własnością i przeszedł na własność rodu. Mieszkało w Chrobrzu, według spisów podatkowych z 1579 roku, trzydziestu kmieci na piętnastu łanach ziemi, pięciu zagrodników, dwudziestu dziewięciu chałupników i komorników oraz dwóch rybaków. Myszkowscy powiększyli i upiększyli pałac. W XVII wieku dobra Chroberz zostały włączone do ordynacji pińczowskiej. Właśnie w Chrobrzu istniała siedziba administracji tej ordynacji. W 1727 roku wygasła rodzina Myszkowskich po mieczu i ordynacja pińczowska przeszła na własność rodu Wielopolskich Ród ten władał dobrami chrobeskimi do początku XX wieku. W marcu 1794 podczas powstania kościuszkowskiego przez Chroberz, Rudawę i Nieprovice wycofywały się wojska rosyjskie z rejonu Krakowa, gdzie ogłosił powstanie T. Kościuszko. W Chrobrzu doszło do potyczki z wojskami polskimi idącymi za Rosjanami. Chroberz zawdzięcza dużo rodzinie Wielopolskich a szczególnie margrabiemu Aleksandrowi Wielopolskiemu (1803-1877). Postawił on w połowie XIX wieku pałac na miejscu dawnego pałacu Tarnowskich i Myszkowskich. W czasie powstania styczniowego obszary południowej kielecczyny stały się terenem intensywnych walk powstańczych. Działający tu Marian Langiewicz 11 marca 1863 roku ogłosił się dyktatorem powstania. W dniu 16 III przybył ze swoim oddziałem do Chrobrzy, gdzie zajął pałac Wielopolskich. Nocą z 16 na 17 marca doniesiono mu o zbliżających się Rosjanach. Rankiem ruszył w kierunku Zagościa, przeszedł most na Nidzie. Jednak już na drugim brzegu z kierunku Krzyżanowic nadciągnął drugi oddział rosyjski, z którym walki trwały cały dzień. Dopiero nocą Langiewicz skierował się w kierunku Grochowisk gdzie 18 marca stoczono jedną z największych bitew powstania (zginęło po obu stronach ponad 600 ludzi).

KOSTRZESZYN

Nazwa pochodzi od staropolskiego imienia Kostrzesz. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1579 roku, należała ona wtedy do parafii Pełczyska. Wieś w tym czasie była własnością Jana Michalczowskiego proboszcza w Pełczyskach. Wieś zamieszkiwało trzech kmieci gospodarząc na półtora łanie ziemi. Oprócz nich mieszkało wtedy dwóch zagrodników i trzech chałupników. Według danych z 1827 roku we wsi 11 domów i 82 mieszkańców. W końcu XIX wieku wieś zamieszkiwało 16 gospodarzy na 53 morgach ziemi. Oprócz tego istniał folwark szlachecki, który liczył 3 budynki murowane oraz 10 drewnianych. Gruntów ornych było 365 mórg. Wieś należała od 1864 roku do gminy Złota.

MIERNÓW

Pochodzenie nazwy nie jest przez językoznawców dokładnie określone. Wywodzą ją od słowa mierny (słaby). Pierwsza wzmianka pochodzi z 1470 roku (Myernów). Przynajmniej od połowy XV wieku była to wieś królewska należąca do parafii Probołowice. Opisuje ją Jan Długosz. Zapisał on, iż był tu folwark królewski i karczma. Do 1795 roku była to wieś królewska. W związku z tym przeprowadzano lustracje, czyli przegląd stanu majątku króla na dany rok. Z pierwszej lustracji z 1564 roku dowiadujemy się, że we wsi mieszkało jedenastu osiadłych kmieci na pięciu i pół łana ziemi. We wsi była karczma z kawałkiem ziemi. W 1661 roku przeprowadzono kolejną lustrację. Według niej mieszkało w niej już tylko pięciu kmieci (był to czas po „potopie” szwedzkim), we wsi już nie wspomniano ani karczmy ani młyna (który zapewne był na początku XVII wieku). Wieś dzierżawili Stanisław Rogowski i jego żona Elżbieta. Dzierżawa była ustanowiona przez przywilej królewski z 7 IV 1653 roku wydany przez królową Ludwikę Marię. Kolejną lustrację przeprowadzono w 1789 roku. Według niej we wsi mieszkało 14 kmieci, 4 zagrodników, jeden chałupnik i dwóch czynszowników. W 1827 roku była to już wieś rządowa, stało w niej 25 domów i mieszkało 106 mieszkańców. W XIX wieku była tu szkoła początkowa. Podczas I wojny światowej przez wieś przechodził front.

NIEGOSŁAWICE

Nazwa wsi pochodzi od staropolskiego imienia Niegostaw. W kronikach wieś zapisywano jako Negoslawici oraz Nyegoslawicze. Według Jana Długosza wieś należała w XV wieku do Sędziwoja Tęczyńskiego i Mikołaja Złockiego herbu Półkozic i miała łany kmieci. W 1579 roku wieś należała do parafii Pełczyska. Właścicielem wsi był Dominik Alemanni. Miał on siedmiu kmieci na trzech i pół łanie ziemi, czterech zagrodników, trzynastu chałupników, trzech rybaków i dwóch rzemieślników. W XVII wieku wieś należała do rodziny Gołuchowskich. W 1827 roku było tu 30 domów i 211 mieszkańców. W końcu XIX wieku istniała tu wieś i folwark szlachecki, całość zajmowała 476 mórg ziemi. Folwark miał gruntów ornych 325 mórg i jeden budynek murowany. Wieś miała w końcu XIX wieku czterdziestu siedmiu gospodarzy gospodarujących na 218 morgach ziemi. Wieś od 1864 roku należała do gminy Złota.

NIEPROWICE

Nazwa pochodzi od staropolskiego imienia Nieprowic. Wieś została wspomniana w 1437 roku w Kodeksie Dyplomatycznym Polski, gdy w sprawie sądowej występuje pod tą datą świadek Janussius de Neprowycze. W połowie XV wieku według Długosza właścicielami wsi byli: Jan Nieprowski, Stanisław Nieprowski, Jan Czarnocki i Przeclaw Czarnocki. Żyto we wsi 4 kmieci i 7 zagrodników. W 1579 roku wieś należała do pani Jasińskiej, która posiadała ośmiu kmieci na dwóch łanach ziemi, dwóch zagrodników, pięciu chałupników oraz jednego rzemieślnika i jednego rybaka. Wieś ucierpiała podczas odwrotu wojsk rosyjskich z Krakowa w marcu 1794 roku. W 1827 roku wieś liczyła 51 domów i 345 mieszkańców, natomiast w 1888 roku wieś miała 70 gospodarzy na 428 morgach ziemi. Od 1864 roku istniał we wsi też folwark szlachecki. W końcu XIX wieku wieś należała do gminy Złota, parafia Chroberz. Podczas II wojny światowej był to obszar Republiki Pińczowskiej. W dniu 9 sierpnia 1944 roku 1 Brygada Armii Ludowej rozbiła we wsi oddział armii niemieckiej.

PEŁCZYSKA

Nazwa pochodzi od staropolskiego wyrazu „Pełk”, które oznacza miejsce obozowania wojska. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1224 roku, gdy na wiecu księstwa krakowskiego Leszek Biały przekazuje część wsi biskupowi krakowskiemu. W polach pełczyńskich i probosławickich istnieją kopce, które według tradycji są grobami poległych tu podczas najazdu tatarskiego z 1241 roku. Pierwszym znanym mieszkańcem wsi był Klemens z Pełczysk syn Jędrzeja, który zginął podczas bitwy pod Legnicą w 1241 roku. W roku 1266 w dokumencie wydanym przez księcia krakowskiego Bolesława Wstydliwego pada nazwa Pełczyska, jest to zapis transakcji kupna-sprzedaży między księżną Salomeą a wdową po Baranie z Pełczysk. Był tu też podobno zamek, w którym w 1304 roku buntowniczy książę kujawski Władysław Łokietek urządził bazę wypadową przeciwko ówczesnemu królowi polskiemu Wacławowi. Zamek został według przekazów zniszczony przez Szwedów. Pozostały legendy o lochach i skarbach. W 1325 roku stał tu już kościół ponieważ źródła podają pierwszego proboszcza Mikołaja de Pelticz. Kolejna wzmianka to rok 1371, gdy Katarzyna z Pełczysk sprzedaje wieś Mikołajowi z Knyszyna kanonikowi krakowskiemu za 300 grzywien. Transakcja ta została potwierdzona przez królową Elżbietę siostrę Kazimierza Wielkiego. Źródła wspominają Mieczysława z Pełczysk, który na początku XV wieku był kanonikiem biskupstwa krakowskiego. Na początku XVI wieku wieś należała do Katarzyny Plechowskiej. W 1579 roku właścicielem wsi był Marcin Rozen. Miał on 20 kmieci na dziesięciu łanach ziemi. Mieszkało też we wsi 4 zagrodników z rolą, 4 chałupników, 16 komorników oraz 6 rzemieślników. W XVII wieku wieś należała do rodziny Łebkowskich. W 1827 roku były tu 54 domy i 381 mieszkańców. Opis wsi z końca XIX wieku mówi, iż był tu kościół parafialny (wybudowany w latach 1770-1771 roku przez Łebkowskich), szkoła początkowa, dom dla starców i kalek, gorzelnia parowa z 1873 roku, młyn amerykański, pokłady torfu i marglu kredowego. Obok wsi istniał folwark należący do dóbr pełczyńskich. Dobra Pełczyska obejmowały oprócz folwarku Pełczyska również: Wymysłów, Olbrycht, Kostrzeszyn,

Mękarzowice. Razem dobra obejmowały 2 358 mórg ziemi. Folwark Pełczyńska zajmował 358 mórg ziemi uprawnej. Budynków folwarcznych murowanych było pięć a drewnianych dziesięć. W czasie okupacji niemieckiej 10 VII 1944 samoloty niemieckie zbombardowały wieś, zginęły trzy osoby, kilka dni później aresztowano we wsi 10 osób, które wywieziono na roboty do Niemiec.

PROBOŁOWICE

Nazwa pochodzi od staropolskiej nazwy osobowej Proboło. Wieś istniała już w XIII wieku pod nazwą Probolowycze (wzmianki z 1325 roku) był tu już wtedy kościół parafialny. Pierwszym znanym proboszczem był Wiesław z Probołowic. Wieś wspomniana przez Długosza w połowie XV wieku. Proboszczem był wtedy Włościbór. Probołowice w tym czasie były własnością Piotra Gnoińskiego herbu Rak. Był tu też dwór rycerski (umocniona osada). Były też cztery łany kmieci, 3 zagrodników, karczma i młyn. Według źródeł kościelnych około roku 1500 stanął tu drugi kościół. Natomiast w XVI i XVII wieku miejscowe kościoły zostały zajęte przez protestantów i zamienione na zbory. W 1579 roku wieś należała do Stanisława Gnoińskiego. Mieszkało we wsi 12 kmieci na 6 łanach ziemi oraz czterech zagrodników z rolą, 13 chałupników i trzech rzemieślników. W XVII wieku wieś należała do rodziny Staszewskich. Obecny kościół pochodzi z 1759 roku, został wybudowany staraniem Magdaleny i Jerzego Zagórskich (zapewne właściciele Probołowic w tamtym czasie), przez proboszcza Jacka Kowalskiego. W 1827 roku wieś liczyła 38 domów i 288 mieszkańców. W końcu XIX wieku istniał w Probołowicach kościół parafialny, folwark i szkoła początkowa. Kościół jak i cała parafia ucierpiała podczas I wojny światowej, gdy z Probołowic zrabowali austriacy XVI-wieczny dzwon. Dolinę Nidy przechodził od grudnia 1914 do maja 1915 roku front rosyjsko - austriacki.

RUDAWA

Nazwa wsi pochodzi od koloru miejscowej ziemi, która wtedy przypominała kolor czerwony (rudawy). Pierwsza wzmianka pochodzi z 1397 roku. Wieś wspomniana jest przez Jana Długosza, jako należąca do Jakuba i Jana z Międzygórza herbu Kopaszyna. Wieś miała wtedy 2 i pół łana kmiecego, karczmę, były dwa dwory szlacheckie. W XVII wieku była tu już szkoła i dom dla starców. Obydwie te instytucje prowadził w 1653 Sebastian Zatorski. W 1827 roku były tu 24 domy i 176 mieszkańców. W opisie XIX-wiecznej Polski zapisano tu wieś i folwark, gmina Złota, parafia Chroberz. W 1873 folwark liczył 473 morgi ziemi pięć budynków murowanych. Wieś liczyła wtedy 37 gospodarzy na 118 morgach ziemi.

STAWISZYCE

Nazwa pochodzi od staropolskiego imienia Stawisza. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1396 roku i pisana była jako „Stawiszicz”. Według Jana Długosza w połowie XV wieku wieś miała łany kmieci a dziesięcinę dawano do kościoła w Wiślicy, Pełczykach i Probołowicach. Wieś należała wtedy do rodziny Jastrzębców. Istniały wtedy dwa dwory szlacheckie (Jana Jastrzębca i Piotra Jastrzębca), była karczma i mieszkało trzech zagrodników. W 1508 roku wieś

była własnością Stanisława Stawickiego. W 1579 roku wieś należała do rodziny Stawiszycznych (Stawickich). Mieszkało w niej szesnastu kmieci na 8 łanach ziemi, trzech zagrodników, jeden chałupnik oraz dziewięciu rzemieślników. W 1827 roku było tu 27 domów i 187 mieszkańców. W 1880 była tu wieś i folwark szlachecki. Wieś należała do gminy Złota. W Stawiszycach istniał folwark duchowny proboszcza z Pełczysk. W XIX wieku wieś należała do rodziny Wolffów. W końcu XIX wieku mieszkało tu 59 gospodarzy na 569 morgach ziemi.

WOJSŁAWICE

Nazwa pochodzi od staropolskiego imienia Wojśław. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z rejestrów podatkowych w 1508 roku. Pojawia się wtedy jako „de Voyslavycze”. Pierwsze wzmianki o Wojśławicach pochodzą z wczesnego średniowiecza i mówią, że właścicielem wsi był ród Geraltów. W 1579 roku wieś zapisano jako należącą do parafii Chroberz. Mieszkało w niej 18 kmieci na 9 łanach ziemi oraz 4 zagrodników, 2 chałupników, 10 komorników i 3 rybaków. Opis Królestwa Polskiego z 1827 roku podaje, iż we wsi mieszkało 255 mieszkańców w 41 domach. W końcu XIX wieku wieś miała 59 gospodarzy na 569 morgach ziemi. Obok wsi istniał folwark szlachecki wchodzący w skład dóbr Chrobrza.

WOLA CHROBERSKA

Nazwa pochodzi od nazwy Chroberz. W połowie XV wieku wieś była własnością Jana z Tęczyna kasztelana krakowskiego, miała 12 łanów kmiecych, karczmę i czterech zarodników. Był tu też folwark rycerski. W 1579 była to własność Myszkowskich wieś zamieszkiwało wtedy jedenastu kmieci, jeden komornik, dwóch rybaków i jeden rzemieślnik. Wieś miała 5 i pół łana obszaru. W 1827 roku naliczono we wsi 19 domów i 99 mieszkańców. W końcu XIX wieku wieś należy do gminy i parafii Chroberz. Istniał tu też folwark należący do dóbr Chroberz. W 1888 roku wieś miała 24 gospodarzy na 319 morgach ziemi.

ZŁOTA

Nazwa pochodzi od formy przymiotnikowej rzeczownika „złoto” bez żadnych związków terenowych. Po raz pierwszy nazwa „de Złota” pada w kronikach w 1375 roku. Wieś wspomniana jest przez Jana Długosza jako „Złota Major”. W połowie XV wieku wieś Złota Major, parafia Pełczyska była własnością Złotkiego herbu Półkozic. W 1579 roku właścicielem wsi był Piotr Treska i Mikołaj Spoth. Mieszkało we wsi dwudziestu czterech kmieci na 12 łanach, ośmiu zagrodników, czterech chałupników z bydłem, dwóch bez bydła, dziesięciu komorników, dwóch rzemieślników oraz jeden rybak. W XVIII wieku właścicielami wsi byli Wodziczcy z Granowa (przynajmniej od 1727 roku). Są wśród nich: Kazimierz z Granowa (XVIII wiek.), Zofia z Granowa Wodzicka (1818-1890) i jej mąż Franciszek z Granowa Wodzicki (1807-1884). Po Wodzickich właścicielem dóbr był Aleksander Olszewski uczestnik powstania 1863 roku (1847-1910). W 1827 roku naliczono we wsi 65 domów i 499 mieszkańców. W końcu XIX wieku wieś Złota liczyła 114 gospodarzy na 670 morgach ziemi. Obok wsi istniał folwark i dobra Złota, które obejmowały folwarki Złota, Biskupice, Lubowidz,

Graby. Folwark Złota gruntów ornych miał 504 mórg, łąk 75 mórg, nieużytków 26 mórg. Budynków murowanych było 20, a drewnianych 18. W dobrach Złota były gorzelnia, browar, olejarnia i dwa młyny. Gmina istniała od 1864 roku.

Podczas badań archeologicznych w latach 60-tych odkryto w Złotej cmentarzysko średniowieczne (dokładnie w południowej części wsi). Jak się okazuje jest to cmentarzysko, które ma najszersze ramy czasowe na ziemi krakowskiej. Oprócz monet (denar Ottona i Adelajdy, datowany na lata 991-1040, oraz denar polski, prawdopodobnie z XIII w.) znaleziono jeszcze miniaturowy toporek z X-XII wieku oraz inne drobniejsze przedmioty świadczące o osadnictwie na tym terenie.

ŻURAWNIKI

Nazwa wsi pochodzi od grupy zawodowej, która tu mieszkała. Była to albo grupa, która budowała żurawie (dawne studnie) albo grupa, która hodowała żurawie czyli ptaki, które były przysmakiem w dawnych wiekach. Wieś pierwszy raz pojawia się w 1508 roku w rejestrach podatkowych. W 1579 roku wieś leżała w parafii Jurków. Należała wtedy do pana Golieczki, który miał we wsi czterech chłopów na dwóch łanach ziemi, jednego zagrodnika i trzech chałupników. W końcu XIX wieku wieś i folwark leżały w gminie Złota, parafia Jurków. W 1885 roku folwark liczył 214 gruntów ornych i 80 mórg łąk, lasu 3 oraz 12 budynków. Wieś liczyła wtedy 40 gospodarzy na 187 morgach ziemi.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Zgodnie z art. 3 pkt 14 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.) krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Krajobraz kulturowy to swego rodzaju niepowtarzalny, indywidualny wizerunek miejsca, będący syntezą elementów przyrody i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody.

Ochrona krajobrazu kulturowego jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości kulturowej mieszkańców, identyfikującej jednostkę z określonym zespołem wartości, idei, zachowań i obyczajów, bazującej na świadomości historycznej i tradycji z nią związanej.

Dziedzictwo materialne stanowi zasadniczą część krajobrazu kulturowego. Wśród istotnych, budujących go elementów znajdują się zabytki. Gmina Złota może poszczycić się ważnymi obiektami zabytkowymi definiującymi jej przeszłość i określającymi współczesną pozycję.

Świadomość tego bezcennego kapitału powinna towarzyszyć społeczności lokalnej, także władzom samorządowym, stanowiąc dla nich inspirację do zbudowania strategii lokalnej, wykorzystującej potencjał zabytków, jako swoistego generatora inicjatyw kulturalnych i edukacyjnych.

W zagospodarowaniu przestrzennym poszczególnych miejscowości dominuje zabudowa ulicowa, rozciągnięta, prowadzona wzdłuż ciągów komunikacyjnych, bez zaznaczonego wyraźniej centrum. Miejscowości (zwłaszcza te zlokalizowane przy ważniejszych szlakach komunikacyjnych w gminie) są rozciągnięte, inne we fragmentach posiadają sieć zmeandrowanych uliczek odchodzących od ulicy głównej. Miejscowości w gminie mają charakter wiejski. Dominuje zabudowa wielofunkcyjna skoncentrowana przy ciągach drogowych (zabudowa ulicowa, rozciągnięta, bez zaznaczonego wyraźniej centrum), przeważają w niej budynki mieszkaniowe – głównie zabudowa jednorodzinna (domy wolnostojące prywatne, mieszanka starego i nowego budownictwa) oraz zabudowa zagrodowa. Wśród zabudowy zdarzają się domy lub zagrody mające charakter zabytkowy, głównie drewniane, ale jest ich niewiele i są raczej w niezbyt dobrym stanie. Coraz mniej takich domów jest zamieszkałych, nie są odnawiane i niszczone. Są to domy drewniane z przybudówkami gospodarczymi drewnianymi lub kamiennymi, w formie tradycyjnej chaty z dwuspadowym dachem, często zaniedbane i nie odnawiane.

Ważnym elementem kulturowego krajobrazu gminy są miejsca kultu religijnego w miejscowościach: Chroberz, Pełczyska, Probołowice i Złota.

–	Chroberz	Kościół parafilany pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny	poł. XVI w.	A.664/1
–	Pełczyska	Kościół parafilany pw. Św. Wojciecha	1731r.	A.666
–	Probołowice	Kościół parafialny pw. Św. Jakuba Apostoła	1758-1759	A.667/1

CMENTARZE

Cmentarze stanowią ważny element krajobrazu kulturowego. Odnaczając się wyjątkowym charakterem „sacrum”, wpływają na określenie „genius loci” danej miejscowości. Przechowując pamięć o minionych latach, stają się pomnikami historii. W tym kontekście dbałość o miejsca ostatniego spoczynku wydaje się rzeczą oczywistą, bez względu na charakter wyznaniowy cmentarza, czy podziały narodowościowo-społeczne. W granicach cmentarza obowiązuje zachowanie: historycznej parcelacji, historycznego rozplanowania, zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia.

Cmentarze grzebalne rzymsko-katolickie znajdują się w miejscowościach: Chroberz, Pełczyska, Probołowice i Złota. Na cmentarzach znajduje się wiele cennych historycznie pomników, a także pomniki upamiętniające ofiary I i II wojny światowej.

MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ

Miejsca Pamięci Narodowej na terenie gminy Złota związane są z ruchem narodowo-wyzwoleńczym z czasów I i II wojny światowej, a także martyrologią i męczeństwem mieszkańców gminy w okresie wojennym.

–	Mogiły zbiorowe z I wojny światowej na cmentarzu parafialnym w miejscowości Chroberz
–	Pomnik Józefa Piłsudskiego w miejscowości Chroberz
–	Pomnik ofiar II wojny światowej w miejscowości Chroberz
–	Grób partyzanta w miejscowości Pełczyska z okresu II wojny światowej
–	Mogiły ofiar II wojny światowej w miejscowości Pełczyska
–	Grób partyzantów w miejscowości Chroberz z okresu 1943-1944

5.2.3. Zabytki nieruchome

Zgodnie z art. 3. pkt. 1 i 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek nieruchomy to nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Poniżej opisano zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego z terenu Gminy Złota.

Zespół kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w miejscowości Chroberz - kościół parafialny

Zespół kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w miejscowości Chroberz - kościół parafialny wpisany do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego decyzją z dnia 21.06.1967r., nr rejestru: A.664/1;

Obecny kościół powstał w połowie XVI w. w miejscu starego, drewnianego (prawdopodobnie z XI w.). Ufundował go wojewoda zawichojski i sandomierski Stanisław Tarnowski, ówczesny właściciel dóbr chroberskich. Tuż przed 1570 rokiem zostaje zniszczony przez pożar, a następnie odbudowany staraniem żony fundatora Barbary z Drzewickich. Przed 1598 rokiem wystawiono obok świątyni obecną drewnianą dzwonnice (przebud. w XVII/XIX w.). Około 1606 roku wewnątrz świątyni pokryto freskami. W 1657 roku kościół zboczyli „Kozacy”, co wykorzystano do jego rozbudowy, gdyż przed 1664 rokiem dobudowano do niego kaplicę św. Jana Kantego i zakrystię. W 1747 z powodu złego stanu technicznego murów i dachu kościół zostaje poddany gruntownemu remontowi. Kolejne prace przy świątyni wykonano ok. 1783 roku (wówczas naprawiono szkarpy i otynkowano wewnątrz) oraz około 1791, a na przeł. XVIII i XIX w. dostawiono do niej kruchtę zachodnią. Wówczas przekształcono również dzwonnice. Zabudowę zespołu kościelnego ponownie gruntownie remontowano w latach 1830, 1859-1860, a w 1899 r. staraniem ks. Jana Wajdy do kościoła dostawiono kaplicę Matki Bożej Różańcowej i sprowadzono część wyposażenia z kościoła pokamedulskiego w Szańcu. W latach 1967, 1972-1980, 2002-2004 kościół i dzwonnica były kilka razy poddawane pracom budowlanym i konserwatorskim. W 2022 r. dokonano prac konserwatorskich przy ołtarzu bocznym w kaplicy Matki Bożej z rzeźbami.

Kościół jest orientowany, jednonawowy, składa się z czteroprzęsłowego korpusu i wyodrębnionego jednoprzęsłowego prezbiterium, zamkniętego trójbocznie, do którego od północy przylega niska, prostokątna zakrystia. Do korpusu dostawiono: od południa. kaplicę Matki Boskiej Różańcowej, od zachodu niską, kwadratową kruchtę, a od północy trójprzęsłową, prostokątną kaplicę św. Jana Kantego z dobudówkami (od północy kruchta, a od południa skarbczyk połączony z zakrystią). Kościół wykonany z kamienia, częściowo jest otynkowany. Korpus nakryty dwuspadowym dachem z wieżową sygnaturką, a pozostałe części budowli dach: pulpitowy, dwuspadowy i pięciopłóciowy. Elewacje kościoła są skromne, rozczłonkowane skarpami i zwieńczone kostkowym gzymsem z tyłu. Wejścia do kościoła akcentowane są kamiennymi, renesansowymi portalami z 3 ćw. XVI wieku.

**Zespół kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w miejscowości
Chroberz - dzwonnica**

**Zespół kościoła parafialnego
pw. Wniebowzięcia
Najświętszej Maryi Panny w
miejscowości Chroberz -
dzwonnica** wpisany do Rejestru
Zabytków Nieruchomych
Województwa
Świętokrzyskiego decyzją z dnia
21.06.1967r., nr rejestru:
A.664/2.

Dzwonnica stanowi element zespołu kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP - w obecnym kształcie - pochodzi z XIX w. Pierwsza dzwonnica w tym miejscu istniała prawdopodobnie już w 1570 roku. Później kilkakrotnie odbudowywana. Po wojnie budowla była remontowana, w 1967 roku. (zreperowano dach) i w 1980 roku (wymieniono gonty dachowe, szalowanie i naprawiono więźbę).

Dzwonnice umieszczono na krawędzi skarpy, w linii muru oporowego. Jest to budowla drewniana, piętrowa na planie kwadratu, o konstrukcji słupowo-ramowej, ustawionej na kamiennej podmurówce. Nakrywa ją łamany dach namiotowy zwieńczony metalowym krzyżem, kryty gontem. Elewacje ma pionowo szalowane z listwowaniem, podzielone wydatnym gzymsem na dwie kondygnacje, w górnej na każdej ze ścian znajdują się po dwa okienka prostokątne pod łukiem odcinkowym, z żaluzją z desek. Wyposażenie dzwonnicy stanowi zabytkowy dzwon z 1590 roku.

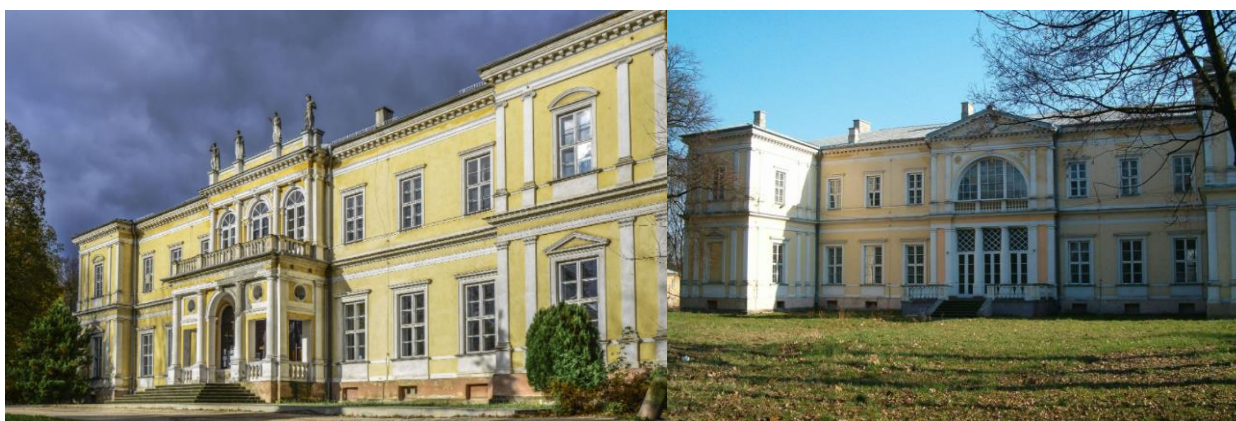
Zespół kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w miejscowości Chroberz – cmentarz kościelny w granicach ogrodzenia

Zespół kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w miejscowości Chroberz – cmentarz kościelny w granicach ogrodzenia wpisany do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego decyzją z dnia 21.06.1967r., nr rejestru: A.664/3.

Cmentarz powstał prawdopodobnie z chwilą wybudowania kościoła, tj. ok. poł. XVI w. W granicach ogrodzenia znajdują się miejsca pochówków. Na południowej ścianie zakrystii znajduje się klasycystyczny nagrobek Wojciecha Donieckiego (zm. 1815 r.). Dawny cmentarz przykościelny porośnięty jest starodrzewem. Otacza go ogrodzenie z trzema bramami, pełniące rolę muru oporowego dla wzgórza.

Zespół pałacowo-parkowy w miejscowości Chroberz- pałac

Zespół pałacowo-parkowy w miejscowości Chroberz – pałac wpisany do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego decyzją z dnia 29.01.1958r. oraz z dnia 21.06.1967r., nr rejestru: A.665/1.

Obiekt neorenesansowy - pałac - wzniesiony według projektów włoskiego architekta Henryka Marconiego w latach 1857-1860. Pierwotnie pełnił rolę głównej rezydencji Ordynacji Myszkowskich i prywatnego muzeum z bogatymi zbiorami archiwalno-artystycznymi. Wcześniej w tym miejscu był gród książęcy. Rezydencja położona jest w centrum założenia parkowego, na wzgórzu „Zamczysko”. Jest to budowla piętrowa, podpiwniczona, o wydłużonym prostokątnym planie, z ryzalitami na środku i po bokach oraz

w elewacjach reprezentacyjnej i ogrodowej. Wystawiona jest z kamienia i cegły. Do środkowego ryzalitu w fasadzie dobudowano czterofilarowy portyk z tarasem na piętrze. Do ścian bocznych dostawiono przybudówki ze schodami. Elewacje budowli podzielono na obu kondygnacjach pilastrami: tokańskimi i jońskimi. Środkowy ryzalit w fasadzie rozczłonkowano półkolumnami, w łukach centralnego okna znajdują się herby Półkozic i Jastrzębiec. Zwieńczenie stanowią cztery figury bogów i herosów antycznych. Środkowy ryzalit ogrodowy zamknięty jest trójkątnym naczółkiem z herbem Starykoń. Wewnątrz środek parteru zajmują przedsionek i salon z tarasem ogrodowym, do których przylegają klatka schodowa, biblioteka i gabinety prywatne właściciela oraz (po stronie wschodniej): bawialnia, jadalnia, gabinety, kredens i kaplica kopułowa. Na piętrze: bawialnia, biblioteka, pokoje gościnne i sypialnie. Sklepienia wewnątrz to kolebkowe i krzyżowe stropy oraz kasetonowe, z drewnianym sufitem. W kilku pomieszczeniach na parterze zachował się dawny wystrój rzeźbiarsko-malarski z lat 1858-1859, w tym polichromie w typie malarstwa pompejańskiego, autorstwa Jakuba Górskiego, Wincentego i Piotra Jaroszewiczów oraz dekoracje rzeźbiarskie Andrzeja Pruszyńskiego.

Obecnie w obiekcie mieści się Ośrodek Dziedzictwa Kulturowego i Tradycji Rolnej Ponidzia w Chrobrzu, istnieje możliwość zwiedzania.

Zespół pałacowo-parkowy w miejscowości Chroberz - kaplica

Zespół pałacowo-parkowy w miejscowości Chroberz – kaplica wpisany do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego decyzją z dnia 21.06.1967r., nr rejestru: A.665/2.

Kaplica znajduje się na terenie parku, nad stawem, pochodzi z 1860 roku. Projektantem jest Henry Marconi. Kaplica wzorowana jest na pawilonach z końca XVI w., znajdujących się w starej siedzibie rodowej Wielopolskich w Książu Wielkim, których projektantem jest Santi Gucci. Zachowały się kolumny w stylu jońskim, tworzące dwie arkady i część kaplicy. Kaplica znajduje się przy płaskiej ścianie za portykiem kolumnowym, stanowi wielką dobudowę zakończoną lekkim półkolem. Zadaszenie dostosowane do ścian. W ścianach pojedyncze lub podwójne wąskie otwory okienne, zakończone ostrym łukiem. Zwieńczeniem kapliczki jest przedłużenie ściany kaplicy, wysokie, trójkątne, o miękkiej linii, z latarenką na szczycie.

Zespół pałacowo-parkowy w miejscowości Chroberz – park

Zespół pałacowo-parkowy w miejscowości Chroberz – park wpisany do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego decyzją z dnia 19.12.1957r., nr rejestru: A.665/3.

Park krajobrazowy obecnie o pow. ponad 7 ha zaprojektowany został przez Henrego Marconiego w stylu angielskim, obecnie ze śladami dawnego ogrodu geometrycznego przy pałacu. Znajduje się w nim wiele pomnikowych drzew: platan klonolistny, kilkusetletnie miłorzęby japońskie i lipy. Ważnym elementem jest staw. Na terenie parku znajdują się ponadto zabytkowe obiekty pałac i kaplica. Pierwotny układ przestrzenny zieleni zniekształcono poprzez współczesne nasadzenia roślin, zabudowę i oczyszczalnię ścieków. W latach 90. XX w. i 2009-2012 podjęto częściową rewitalizację pałacu, budynków gospodarczych i parku.

Zespół kościoła pw. Św. Wojciecha w miejscowości Pełczyska – kościół parafialny

Zespół kościoła pw. Św. Wojciecha w miejscowości Pełczyska – kościół parafialny wpisany do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego decyzją z dnia 15.01.1957r. oraz z dnia 15.02.1967r., nr rejestru: A.666

Kościół w Pełczyskach pochodzi z 1731r. wcześniejsze kościoły, w tym pierwsze z XII/XIII wieku zostały zniszczone w wyniku kolejnych wojen. Fundatorami obecnego byli: dziedzic Pełczysk i

kasztelan wołyński Jan Paweł Peptowski i jego żona Zofia z Rejów. W 1888 roku kościół konsekrował bp kielecki Tomasz Kuliński.

Kościół wybudowany w stylu barokowym, murowany, z nawą trójprzęstową oraz z niższym, zakończonym półkolistą absydą prezbiterium. Przy nim są dwie przybudówki: w południowej mieści się zakrystia, a w północnej skarbczyk. Ponadto do nawy dostawione są: od południa kruchta i od południowego wschodu półkolista przybudówka ze schodami na chór muzyczny. Nawę nakrywa sklepienie kolebkowe na gurtach, z lunetami, nad prezbiterium jest sklepienie kolebkowo-krzyżowe. Główna (wschodnia) elewacja jest skromna trójpolowa, z pilastrowymi podziałami. Zwieńczona trójkątnym szczytem z wolutami i obeliskami. Kościół zadaszony jest dwuspadowym dachem ze smukłą wieżyczką na sygnaturkę, zwieńczoną arkadową latarnią i hełmem. Obok kościoła znajduje się wieża z XIX w.

Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Jakuba Apostoła w miejscowości Probołowice - kościół parafialny

Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Jakuba Apostoła w miejscowości Probołowice – kościół parafialny wpisany do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego decyzją z dnia 09.04.1972r., nr rejestru: A.667/1;

Według Jana Długosza pierwszy drewniany kościółek został wybudowany w XIII w. W tym czasie miejscowość nosiła nazwę Probolowycze. Około 1500r. w Probołowicach wybudowano drugi drewniany kościółek. Świątynie te na przeł. XVI i XVII w. zostały zajęte przez protestantów i zamienione na zbory. Obecny kościół został wybudowany w latach 1759-1759. Kościół jest drewniany, konstrukcji zrębowej, nawa na rzucie zbliżonym do kwadratu, prezbiterium węższe i niższe od nawy, zamknięte wielobocznie z bocznymi zakrystią skarbczykiem i kapliczką. Od zewnątrz znajduje się pochodząca z 1904 roku kamienna figura Niepokalanego poczęcia NMP. Kościół był remontowany w 1842 roku – wymiana gontów oraz odnawiany w 1982 roku i w latach 1993–1994. W 2021 roku dokonano prac konserwatorskich przy obrazie „Jakub Starszy”(w złoczonej i srebrzonej sukience) z przytęczowego ołtarza bocznego.

Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Jakuba Apostoła w miejscowości Probołowice - dzwonnica

Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Jakuba Apostoła w miejscowości Probołowice – dzwonnica wpisany do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego decyzją z dnia 09.04.1972r., nr rejestru: A.667/2.

Dzwonnica drewniana konstrukcji słupowej z 1852 roku. Zbudowana na planie kwadratu, o ścianach zwężających się ku górze i zwieńczona blaszanym dachem namiotowym. Wewnątrz trzy dzwony, w tym jeden z 1672 roku.

Poza zabytkami opisanymi powyżej (zabytki w rejestrze) na terenie gminy Złota znajdują się liczne obiekty zabytkowe w postaci figur (12 obiektów) i kapliczek (6 obiektów) przydrożnych oraz krzyży przydrożnych (7 obiektów). Ważnym elementem kulturowego krajobrazu gminy są również cmentarze grzebalne rzymsko-katolickie w miejscowościach Chroberz, Pełczyńska i Probołowice, na których znajdują się pomniki upamiętniające ofiary I i II wojny światowej oraz miejsca pamięci narodowej związane z martyrologią i męczeństwem mieszkańców gminy i ruchem narodowo-wyzwoleńczym z czasów I i II wojny światowej.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zgodnie z art. 3. pkt. 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Z terenu Gminy Złota Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Kielcach wprowadził do ewidencji zabytków ruchomych i rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego 6 obiektów.

Poniżej opisano zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego z terenu Gminy Złota.

**Wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny
w miejscowości Chroberz**

**Wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego
pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny
w miejscowości Chroberz** wpisany do Rejestru Zabytków Ruchomych
decyzją z dnia 27.04.1971r. nr rejestru 269B

Wnętrze świątyni nakrywają sklepienia: kolebkowe z lunetami z nałożonymi żebrami o układzie sieciowym, kolebkowe z lunetami kolebkowe z lunetami z nałożonymi żebrami w układzie krzyżowym, kolebkowe i stropy. Sklepienie i górne części ścian nawy pokrywają polichromie o motywach roślinnych i figuralnych, z 1606 roku, na co wskazuje inskrypcja na łuku tęczowym. Fragmenty malowideł z XVII w. znajdują się również na południowej ścianie prezbiterium (Chrystus w półpostaci). Wejście z prezbiterium do zakrystii podkreśla kamienny portal z 3 ćw. XVI wieku. W jej wnętrzu umieszczono kamienny lawaterz z końca XVI w. - 1 poł. XVII w.. We wnętrzu kościoła: ołtarz główny z lat 30.-40. XVII w., ołtarz boczny NMP z lat 1729-1730, liczne nagrobki (m.in. nagrobek Stanisława Tarnowskiego z 1569 r., ks. Zbigniew Ziółkowskiego) oraz „marmurowe” epitafia duchownych z 2 poł. XVIIw.). W świątyni znajduje się także kamienny lawaterz z końca XVI w. - 1 poł. XVII w..

Kapliczka przydrożna w miejscowości Chroberz

Kapliczka przydrożna w miejscowości Chroberz
wpisana do Rejestru Zabytków Ruchomych Województwa Świętokrzyskiego decyzją z dnia 11.10.2010r., nr rejestru: 275B..

Kapliczka w formie słupa, latarni, wysoka. Kolumna na dwuchodowym postumencie, okrągła na małej bazie, z wijącym się motywem roślinnym winorośli na całej wysokości. Powyżej ozdobne zakończenie bez kapitelu, rozszerzające się, przechodzące w kwadratową latarenkę. Latarnia na ażurowej podbudowie, kolumny w formie tralek, na nich wsparty czterospadowy daszek. Na obramieniu latarni znajduje się inskrypcja: ANNO DNI 1677r. Prace konserwatorskie przeprowadzone w 2016r. (w trakcie prac odczytano datę: „1673”).

Kapliczka przydrożna w miejscowości Nieprowice

Kapliczka przydrożna w miejscowości Nieprowice
wpisana do Rejestru Zabytków
Ruchomych Województwa
Świętokrzyskiego decyzją z dnia
04.06.2009r., nr rejestru:163B.

Kapliczka z XVII w., kamienna, na kolumnie okrągłej. Jej stopę stanowi duża płyta kamienna. Cokół kolumny gładki, z gzymsem czworokątnym. Zwieńczenie stanowi krzyż kamienny, masywny, mały bez ozdób, ustawiony na dodatkowej podstawie na skrzynce kamiennej ze scenami z drogi krzyżowej – płaskorzeźby. Napis drążony: „Na pamiątkę Męki Pań/skiej dał to/postawic/Krzistof Av/gvstin Rokv/1679”.

Figura przydrożna Św. Jana Nepomucena w miejscowości Chroberz

Figura przydrożna w miejscowości Chroberz wpisana do Rejestru Zabytków
Nieruchomych Województwa
Świętokrzyskiego decyzją z dnia
11.10.2010r., nr rejestru: 274B..

Figura Św. Jana Nepomucena pochodzi z XVIII w. Pierwotnie umieszczona po drugiej stronie rzeki Nidy (mapy z 1763 roku). Kamienna, późnobarokowa figura świętego usadowiona jest na masywnym, okrągłym cokole. Stopa kapliczki oraz cokół wykonane są z wapienia. Figury świętego i dwóch aniołów u jego stóp, wyrzeźbiono w kamieniu pińczowskim. Cokół wieńczy zdobiona płyta, na której posadowiono rzeźbę św. Jana Nepomucena, który ubrany jest w strój kapłański z sutanną, rakiem i gronostajową peleryną. Na głowie święty ma biret, a nad nim aureolę z pięcioma gwiazdami. Postać przyciska do piersi krzyż, trzymany oburącz. U stóp świętego siedzą dwa anioły o nagich torsach. Anioł z prawej strony świętego trzyma palmę – symbol zwycięstwa męczenników. Drugi natomiast ukazany jest z palcem trzymany na ustach – gest nakazujący milczenie, dotrzymanie tajemnicy.

Wystrój i wyposażenie kościoła pw. Św. Wojciecha w miejscowości Pełczyska

Wystrój i wyposażenie kościoła pw. Św. Wojciecha w miejscowości Pełczyska wpisany do Rejestru Zabytków Ruchomych decyzją z dnia 02.04.1970r., nr rejestru 270B w pozycji nr 8

W barokowej świątyni największą wartość ma, umieszczony w ołtarzu głównym, łaskami słynący, obraz Matki Bożej Pełczyńskiej z ok. 1700 roku. Madonna ma kołpak wielkoksiążęcy na głowie, a w ręku trzyma trzy złote róże. Obraz przykrywa srebrna suknia XVIII w. Nie do końca znamy pochodzenie tego wizerunku. Wiadomo, że Pani Pełczyńska otaczana jest wielką czcią od wieków, o czym świadczą też liczne wota wokół obrazu. W rokokowych ołtarzach bocznych – wizerunki św. Katarzyny oraz św. Wojciecha - patrona parafii. W środku znajdują się liczne epitafia z XIX w.

Wystrój i wyposażenie kościoła pw. Św. Jakuba Apostoła w Probołowicach

**Wystrój i wyposażenie kościoła
pw. Św. Jakuba Apostoła w
miejscowości Probołowice** wpisany
do Rejestru Zabytków Ruchomych
decyzją z dnia 30.04.1970r.,
nr rejestru 271B.

Wnętrze kościoła podzielone na trzy części przez dwa słupy. Strop w postaci pozornych sklepień kolebkowych w nawach oraz płaski z fasetą w prezbiterium. Ołtarze, główny i dwa boczne, rokokowe z ok. 1759 roku, ambona, konfesjonały i chrzcielnica późnobarokowe z XVIII w., organy z 1929 roku., krucyfiks późnobarokowy na łuku tęczowym, polichromia na ścianach i stropach. W bocznym ołtarzu znajduje się słynący łaskami obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, tzw. Probołowskiej, z XVII w.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Złota.

Stanowiska archeologiczne z terenu Gminy Złota zostały odkryte m.in. na podstawie badań Archeologicznego Zdjęcia Polski, które były realizowane w latach 70-tych i 80-tych XX wieku. Karty ewidencyjne stanowisk archeologicznych znajdują się w archiwum dokumentacji Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Kielcach. Teren gminy rozkłada się na powierzchni 6 obszarów AZP: 94-62, 95-62, 95-63, 96-62, 96-63 i 97-63.

Zabytkami archeologicznymi wpisanymi do Rejestru Zabytków Archeologicznych Województwa Świętokrzyskiego są:

–	Chroberz	grodzisko	525/A
–	Miernów	kopiec	517/A odnowienie wpisu 517A/Aa
–	Miernów	kopiec	517/A odnowienie wpisu 517B/Aa
–	Pęczyska	grodzisko	510/A odnowienie wpisu 510/Aa
–	Kostrzeszyn	kopiec	51/Aa
–	Żurawniki	kopiec pradziejowy	33/Aa

Na terenie Gminy Złota odnotowano i zewidencjonowano 223 stanowiska archeologiczne pochodzące z różnych okresów, głównie ze śladami osadnictwa, nie posiadające własnej formy terenowej. Rejestrowe stanowiska znajdują się w miejscowościach: Chroberz – grodzisko, Miernów – 2 kopce (kurhany), Pełczyska – grodzisko, Kostrzeszyn - kopiec oraz Żurawniki – kopiec pradziejowy.

Z informacji zawartych w kartach ewidencyjnych poszczególnych stanowisk (karty w GEZ) wynika, że materiał zabytkowy pochodzący z pozostałych stanowisk w gminie jest nieliczny.

Według zapisów „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Złota” szczególnej ochronie podlegać powinny stanowiska i strefy archeologiczne. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub w decyzjach administracyjnych powinno się uwzględniać położenie tych stanowisk. Wszelkie prace inwestycyjne w granicach stanowisk archeologicznych wymagać będą uzgodnień ze Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W razie konieczności powinny zostać zapewnione badania archeologiczne, których zakres i rodzaj określi ŚWKZ. Mogą to być badania:

- powierzchniowe (polegające na prospekcji terenowej obszaru planowanej inwestycji w celu odkrycia widocznych zabytków archeologicznych - znalezisk na powierzchni bądź form terenowych),
- nadzór archeologiczny (polegający na stałej obecności archeologa w miejscu prowadzenia inwestycji, jego zadaniem jest udokumentowanie wszystkich obiektów mogących mieć charakter zabytkowy, a także wstrzymanie prac w przypadku natrafienia na nieruchomy zabytek archeologiczny bądź ruchomy wymagający konsultacji z konserwatorem),
- badania wykopaliskowe (najbardziej inwazyjna metoda, polega na eksploracji nawarstwień stratygraficznych i znajdujących się w nich obiektów oraz konstrukcji),
- badania sondażowe (polegają na otwarciu niewielkiego wykopu w celu weryfikacji obecności stanowiska archeologicznego).

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie gminy Złota brak obiektów i zbiorów muzealnych.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

*W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003r., **dziedzictwo niematerialne** to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i*

stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Na terenie Gminy Złota dziedzictwo niematerialne zostało zachowane i jest kultywowane poprzez m.in.: zachowanie obrzędowości i tradycji związanych z świętami kościelnymi, zachowanie obrzędowości ludowej oraz pamięci historycznej.

Główną jednostką kulturotwórczą chroniącą dziedzictwo gminy jest Gminna Biblioteka Publiczna w Złotej z filią w Chrobrzu. Biblioteki mają na celu upowszechnianie wiedzy, czytelnictwa i kultury, jako czynników mających wpływ na wzrost poziomu życia mieszkańców, poszanowanie i ochronę dziedzictwa kulturowego. Biblioteki gromadzą, opracowują, przechowują i udostępniają materiały biblioteczne. Działalność kulturalna wśród dzieci i młodzieży prowadzona jest również w szkole poprzez wszelkiego rodzaju grupy recytatorskie, teatrzyki dla dzieci i młodzieży itp.. Biblioteki na terenie gminy Złota kierują ciekawą ofertą dla wszystkich grup odbiorców i dostosowaną do różnych potrzeb społecznych. Specyficzną grupę czytelników stanowią osoby w wieku poprodukcyjnym. Podejmuje się działania, by zachęcić seniorów do aktywnej jesieni życia, a tym samym przeciwdziałania poczuciu osamotnienia i pustki. Organizowane są spotkania, koła zainteresowań, warsztaty edukacyjne. Biblioteka pełni przede wszystkim funkcje integracyjne, organizowane są uroczystości z różnych okazji np. andrzejki, mikołajki, Dzień Dziecka, Tydzień Bibliotek.

Na terenie Gminy Złota od początku 2019 funkcjonuje obiekt infrastruktury przeznaczony dla osób starszych. Wychodząc naprzeciw bieżącej sytuacji, Gmina Złota utworzyła Klub Seniora, który skupia osoby w wieku 60+, nieaktywne zawodowo. W ramach działalności Klubu realizowane są zadania z zakresu rozwijania zainteresowań oraz zdolności, a także zapobiegania wykluczeniu społecznemu ze względu na wiek, podnoszenia własnej atrakcyjności społecznej oraz wzmocnienia i poprawy sprawności fizycznej. Osoby starsze regularnie wyjeżdżają na wycieczki edukacyjne oraz wydarzenia artystyczne (koncerty, spektakle teatralne).

Ośrodkami kultu religijnego w gminie są parafie rzymsko-katolickie. Kościoły zlokalizowane są w miejscowościach: Chroberz, Pełczyńska, Probołowice i Złota. Obrzędowość kościelna to nie tylko uczestnictwo w świętach roku liturgicznego, odpusty, ale i dbałość o miejsca kultu: kościoły, kapliczki i krzyże przydrożne (porządkowanie i strojenie) oraz cmentarze. Z obrządkami kościelnymi wiążą się również uroczystości patriotyczne, które zwykle posiadają oprawę religijno-patriotyczną.

Ważnym elementem tradycji jest pożarnictwo. Obecnie działają jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej w miejscowościach: Chroberz, Miernów, Niegosławice, Nieprowice, Pełczyska, Stawiszycy, Złota oraz Żurawniki, w tym 3 jednostki typu „S”: OSP Chroberz, Pełczyska i Złota. Dwie z nich (Chroberz i Złota) włączone są do Krajowego Sytemu Ratowniczo-Gaśniczego. Jednostki zrzeszają ok. 350 czynnych strażaków oraz ok. 50 członków Młodzieżowych Drużyn Pożarniczych. Przy OSP Chroberz i OSP Złota działa drużyna kobieca. Wszystkie jednostki OSP z terenu gminy są członkami Oddziału Gminnego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP w Złotej. Strażacy aktywnie uczestniczą w jubileuszach i imprezach ogólnogminnych czy sołeckich, biorą udział w uroczystościach patriotycznych i związanych z kalendarzem liturgicznym w parafiach rzymsko-katolickich, uczestniczą w pracach społecznych, itp.

Na terenie gminy działają Koła Gospodyń Wiejskich: Gminne Koło w Złotej oraz Koła w Stawiszycach, Nieprowicach. W Pełczyskach działa Koło Gospodyń i Gospodarzy Wiejskich. Dzięki zaangażowaniu GKGW powstał Zespół folklorystyczny „Złocowianki”, który może się poszczycić wieloma sukcesami na przeglądach zespołów folklorystycznych. Zespół cieszy się dużą popularnością na terenie gminy, regionu Ponidzia oraz województwa świętokrzyskiego. Daje występy na uroczystościach dożynkowych i okolicznościowych. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje zespół śpiewaczy „Pełczyszczanie”, którego członkami są druhowie OSP w Pełczyskach. Zapraszani są na imprezy okolicznościowe w powiecie i województwie, m.in. brali udział w uroczystościach rocznicowych OSP na terenie Gminy Złota i poza nią, Dożynkach Gminnych, Dożynkach Powiatowych i Wojewódzkich. Zespół nagrał płytę, którą promował m.in. podczas zorganizowanego Międzygminnego Festynu „Witaj Lato” w Pełczyskach. W 2010 roku powstał Zespół ludowy „Olbryszanie z Pełczysk, którzy występują na imprezach regionalnych, przeglądach folklorystycznych. Biorą również udział w realizacji programów telewizyjnych promujących Ponidzie i województwo świętokrzyskie. Grupa Pań z Wojstawic i Chrobrza utworzyła Zespół „Przystań” z Chrobrza, który prezentuje zarówno piosenki biesiadne i góralskie, jak również szanty. Zespół „Przystań” współpracuje z chórem kościelnym. Przy Szkole Podstawowej w Chrobrzu działa Zespół akordeonowy „Wesołe nutki” jak również zespół taneczny „Iskierki” dla dzieci młodszych – repertuar to tańce ludowe i proste układy taneczne do muzyki pop. Oba zespoły prezentują swoje umiejętności okazjonalnie podczas uroczystości szkolnych, festynach środowiskowych w Chrobrzu, Stawiszycach, na koncertach, w czasie gminnych dożynek itp.. Przy SP Miernów działa Zespół Akordeonowy, który wspierany jest przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Ponadto na terenie gminy Złota, na rzecz jej mieszkańców, działają organizacje samorządowe funkcjonujące stowarzyszenia: Stowarzyszenie Na Rzecz Aktywizacji Społecznej i Ekorozwoju Nadnidziańskiej Wsi Wojstawice, Stowarzyszenie Turystyczno-Agroturystyczne „PONIDZIE” z siedzibą w miejscowości Nieprowice, Stowarzyszenie „Ośrodek Kulturalno-Historyczny BELDONEK - Pałac Wielopolskich w Chrobrzu”, Stowarzyszenie „Dla Rozwoju Wsi Miernów”,

Chroberskie Stowarzyszenie Kobiet, Stowarzyszenie Mieszkańców Nieprowic „Nieprowice Razem” oraz Klub Seniora w Złotej.

W gminie działają kluby sportowe, które realizują zadania publiczne z zakresu upowszechniania kultury fizycznej i sportu Gminny Ludowy Klub Sportowy „Strzelec” Chroberz, Uczniowski Klub Sportowy Złota, Uczniowsko-Ludowy Klub Sportowy „Chrobry” Chroberz oraz OSP Złota.

Dużą atrakcją gminy stanowi fragment szlaku wodnego Nidy, który w granicach gminy wiedzie od miejscowości Chroberz do Niegosławic. Do sprzyjających czynników rozwoju turystyki pieszej należą:

- *Szlak niebieski Pińczów-Wiślica*, o długości 39km. Wiedzie on przez miejscowości takie jak: Pińczów, Bogucice, Grochowiska, Wełecz, Oleszki, Biniątki, Skorocice, Aleksandrów, Chotel Czerwony, Gorystawice, Wiślica.

- *Szlak zielony Wiślica-Grochowiska*, o długości 90km. Prowadzi on przez miejscowości takie jak: Wiślica, Konieczmosty, Wawrowice, Czarków, Stary Korczyn, Winiary Dolne, Nowy Korczyn, Solec Zdrój, Stopnica, Żerniki, Szaniec, Galów.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Złota funkcjonują dwie z w/w form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie Gminy Złota znajduje się 9 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wykaz obiektów nieruchomych z terenu Gminy Złota wpisanych do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego przedstawia poniższe zestawienie:

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	NR	Data wpisu
1.	Chroberz	Zespół Kościoła Parafialnego – kościół parafialny pw. Wniebowzięcia N.M.P	Chroberz, ul. Podzamcze nr działki 1284	A.664/1	21.06.1967r.
2.	Chroberz	Zespół Kościoła Parafialnego - dzwonnica	Chroberz, ul. Podzamcze nr działki 1284	A.664/2	21.06.1967r.
3.	Chroberz	Zespół Kościoła Parafialnego - cmentarz kościelny w granicach ogrodzenia	Chroberz, ul. Podzamcze nr działki 1284	A.664/3	21.06.1967r.
4.	Chroberz	Zespół pałacowo-parkowy - pałac	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki 1068/15	A.665/1	29.01.1958 21.06.1967r.
5.	Chroberz	Zespół pałacowo-parkowy – kaplica	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki 1068/7	A.665/2	21.06.1967r.
6.	Chroberz	Zespół pałacowo-parkowy - park	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki 1068/15	A.665/3	19.12.1957r.
7.	Pełczyska	Zespół kościoła pw. Św. Wojciecha – kościół parafialny	Pełczyska 44 nr działki 234	A.666	15.01.1957r. 15.02.1967r.
8.	Probołowice	Zespół kościoła parafialnego - kościół parafialny pw. Św. Jakuba Apostoła	Probołowice nr działki 149	A.667/1	09.04.1972r.
9.	Probołowice	Zespół kościoła parafialnego - dzwonnica	Probołowice nr działki 149	A.667/2	09.04.1972r.

Na terenie Gminy Złota znajduje się 6 obiektów ruchomych wpisanych do rejestru zabytków ruchomych. Stanowią one głównie wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych (3 zabytki) oraz 2 kapliczki przydrożne i figura przydrożna. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Wykaz obiektów ruchomych z terenu Gminy Złota wpisanych do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego zawiera poniższe zestawienie.

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	NR	Data wpisu
1.	Chroberz	Zespół Kościoła Parafialnego – pw. Wniebowzięcia N.M.P – wystrój i wyposażenie	Chroberz, ul. Podzamcze nr działki 1284	269B	21.04.1971r.
2.	Chroberz	Figura przydrożna Św. Jana Nepomucena	Chroberz, ul. Chrobrego, obok domu nr 54 nr działki 333	274B	11.10.2010r.
3.	Chroberz	Kapliczka przydrożna	Chroberz, ul. Akcyjowa nr działki 1533	275B	11.10.2010r.
4.	Nieprawice	Kapliczka przydrożna	Nieprawice pas drogi powiatowej nr działki 171	163B	04.06.2009r.
5.	Pełczyska	Zespół kościoła pw. Św. Wojciecha – wystrój i wyposażenie	Pełczyska 44 nr działki 234	270B w pozycji nr 8	02.04.1970r.
6.	Probołowice	Zespół kościoła parafialnego - pw. Św. Jakuba Apostoła – wystrój i wyposażenie	Probołowice nr działki 149	271B	30.04.1970r.

Na terenie objętym granicami obowiązywania planu zagospodarowania przestrzennego występują strefy archeologicznej ochrony biernej. Na terenach objętych strefami obowiązuje uzgodnienie inwestycji ze Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, związanych z naruszeniem stratygrafii nawarstwień ziemnych celem zapewnienia nadzoru archeologicznego w trakcie realizacji inwestycji lub przeprowadzenia wyprzedzających archeologicznych badań wykopaliskowych. W razie konieczności powinny zostać zapewnione badania archeologiczne, których zakres i rodzaj określi ŚWKZ; należy wyróżnić badania:

- powierzchniowe (polegające na prospekcji terenowej obszaru planowanej inwestycji w celu odkrycia widocznych zabytków archeologicznych - znalezisk na powierzchni bądź form terenowych),
- nadzór archeologiczny (polegający na stałej obecności archeologa w miejscu prowadzenia inwestycji, jego zadaniem jest udokumentowanie wszystkich obiektów mogących mieć charakter zabytkowy, a także wstrzymanie prac w przypadku natrafienia na nieruchomy zabytek archeologiczny bądź ruchomy wymagający konsultacji z konserwatorem),
- badania wykopaliskowe (najbardziej inwazyjna metoda, polega na eksploracji nawarstwień stratygraficznych i znajdujących się w nich obiektów oraz konstrukcji),
- badania sondażowe (polegają na otwarciu niewielkiego wykopu w celu weryfikacji obecności stanowiska archeologicznego).

W przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zgodnie z art. 32 ust. 1 z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot,
- zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia,

- niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, Wójta Gminy.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te zapisane są w art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r.. Gmina powinna dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tj. Dz. U. 2021, poz. 56). Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków, jest obowiązek uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane - tj. Dz. U. 2024 poz. 725 ze zm.).

Podstawą do sporządzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana, uzupełniana i aktualizowana.

Gminna Ewidencja Zabytków dla Gminy Złota została sporządzona w 2020 roku. Projekt „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028” został opracowany i zostanie uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Kielcach następnie uchwalony przez Radę gminy Złota

W Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Złota przyjętej Zarządzeniem Wójta Gminy Złota z dnia 23 września 2024 r. Nr 91/2004 zawarte zostało ogółem 70 obiektów zabytkowych oraz 223 karty zabytków archeologicznych, które to obiekty objęte są rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.).

W ramach przygotowania niniejszego opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota dokonano głębokiej weryfikacji aktualności Gminnej Ewidencji Zabytków i stwierdzono, że jest ona w pełni aktualna i w tym stanie rzeczy nie ma konieczności sporządzania nowych kart.

Zgodnie z art. 21 ustawy gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Analiza wartości zabytkowych, stanu zachowania oraz walorów przyrodniczo-krajobrazowych gminy pozwoliła na sformułowanie najpilniejszych postulatów związanych z ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego w Gminie Złota. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy świadczą o bogatej przeszłości i znaczeniu tego regionu. Są to zabytki wpisane do rejestru zabytków:

- Zespół kościoła parafialnego w miejscowości Chroberz - kościół parafialny pw. Wniebowzięcia N.M.P wraz z wystrojem i wyposażeniem, dzwonnica, cmentarz kościelny w granicach ogrodzenia,
- Zespół pałacowo-parkowy w miejscowości Chroberz – pałac, kaplica i park
- Zespół kościoła parafialnego w Pełczyskach – kościół pw. Św. Wojciecha wraz z wystrojem i wyposażeniem,
- Zespół kościoła parafialnego w miejscowości Probołowice– kościół pw. Św. Jakuba Apostoła wraz z wystrojem i wyposażeniem, dzwonnica
- figura przydrożna Św. Jana Nepomucena w miejscowości Chroberz,
- kapliczka przydrożna w miejscowości Chroberz przy ul. Akacyjowej,
- kapliczka przydrożna w miejscowości Nieprowice

Biorąc pod uwagę zasób dziedzictwa w gminie (niewielką ilość zabytków wpisanych do rejestru, wartościowe walory przyrodniczo-krajobrazowe) oraz stan zachowania i prawdopodobne zagrożenia poszczególnych zabytków, zauważyć należy, że zabytkiem w najlepszym (bardzo dobrym) stanie technicznym jest:

*Zespół Kościoła Parafialnego p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w miejscowości Chroberz (kościół parafialny, dzwonnica, ogrodzenie z brama i cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia), bogate wyposażenie i wystrój kościoła wpisane są do rejestru zabytków ruchomych (nr rejestru 269B)

*zespół pałacowo-parkowy w miejscowości Chroberz z okresu 1857-1860 – bardzo dobrze zachowany pałac, zadbane park i budynek kaplicy

*kaplica przydrożna z XVIII w. (ul. Akacyjowa nr działki 1533), krzyż przydrożny z 1854r. (nr działki 1702), figura przydrożna Chrystusa (na cokole) z 1933r. (ul. Staropolska nr działki pas drogi gminnej 1403/1) w miejscowości Chroberz

*kaplica przydrożna z 1679r. (pas drogi powiatowej nr działki 410), krzyż przydrożny z 1853r. (nr działki 358), kapliczka przydrożna słupowa z św. Biskupem z 1807r. (pas drogi powiatowej nr działki 171) w miejscowości Nieprowice

*zespół kościoła p.w. Św. Wojciecha (kościół, cmentarz przykościelny, dzwonnica, ogrodzenie, cmentarz przykościelny z kaplicą grobową Olszowskich) w miejscowości Pełczyska

*krzyż przydrożny z XIX-XX w. w Pełczyskach (nr działki 232)

*krzyż przydrożny z 1936r. w Złotej z 1826r. (pas drogi gminnej od ul. Sienkiewicza nr działki 552/1)

*krzyż przydrożny z 1826r. (pas drogi powiat. nr działki 140) oraz kapliczka przydrożna NMP z 1947r. (pas drogi powiat. nr działki 591/1) w miejscowości Żurawniki.

Jednocześnie, tak zdiagnozowane priorytety ochrony zabytków nie umniejszają rangi cennych lokalnie, niewielkich zabytków ważnych dla społeczności Złotej – kapliczek, figur i krzyży przydrożnych. To one budują świadomość historii i przynależności do danego obszaru, są niemymi i często ostatnimi świadkami losów funkcji danych miejsc, historycznych centrów wsi, przepraw czy ważnych wydarzeń z przeszłości. Włączone do Gminnej Ewidencji Zabytków na etapie jej opracowania kapliczki, figury i krzyże przydrożne są przejawem dostrzegania tych wartości przez Gminę Złota i troski o ich zachowanie dla następnych pokoleń (obiekty są w dobrym i bardzo dobrym stanie technicznym). Do obiektów o ważnym znaczeniu dla gminy, które nie są wpisane do rejestru zaliczamy:

- figurę Św. Floriana w miejscowości Chroberz z 1764r., pozycja 28 GEZ,
- figurę NMP Wniebowziętej w miejscowości Chroberz z 1747r., pozycja 29 GEZ,
- figurę Św. Biskupa na kolumnie w miejscowości Chroberz z 1772r., pozycja 32 GEZ,
- figurę przydrożną Chrystusa Frasobliwego w Pełczyskach z 1749r., pozycja 47 GEZ,
- kapliczkę przydrożną latarniową w miejscowości Stawiszycy z 1609/1639, pozycja 55 GEZ,
- groby z I i II wojny światowej.

Weryfikacja terenowa przeprowadzona na potrzeby niniejszego opracowania, pozwoliła na ustalenie stanu zachowania oraz aktualnych potrzeb zwianych z tą częścią dziedzictwa:

- zespół pałacowo-parkowy w miejscowości Chroberz (obora) z 1881r. (ul. Parkowa 14 działka nr 1068/4) - budynek murowany, z czerwonej cegły, częściowo otynkowany, okazały, na planie wydłużonego prostokąta, zadaszony wysokim dachem dwuspadowym, w ścianach niewielkie okienka, umieszczone w symetrycznie. Budynek położony około 300 m w kierunku zachodnim od pałacu. Obiekt posiadający znaczną wartość historyczną, jako element zespołu pałacowo-

parkowego jest zaniedbany i wymaga prowadzenia prac remontowych i modernizacyjnych.

- zespół folwarku (obora i spichlerz) w miejscowości Nieprowice z XIX-XX w. (działki nr 371/60) – budynki posiadają wartość historyczną - są elementem zespołu folwarku oraz wartość artystyczną – podkreślenie elementów konstrukcyjnych detalami zdobiaczymi:

*obora - budynek murowany, na planie bardzo wydłużonego prostokąta, parterowy, zadaszony dwuspadowo, otwory okienne umieszczone symetrycznie po dwa na całej długości ściany bocznej, na ścianie szczytowej duże wrota, zakończone półkoliście oraz dwa wąskie okna, w szczycie drzwi oraz nieme ok ulusy, otwory okienne i drzwiowe, okulusy mają ozdobne obramienia z cegieł, tak jak gzymsy i obramienia ścian;

*spichlerz – budynek murowany na planie prostokąta, na wysokiej podmurówce, jednopiętrowy, zadaszony dachówką, dach naczółkowy, okna rozmieszczone wysoko, symetrycznie na ścianach frontowej i tylnej, do ściany bocznej dołączona dobudówka zadaszona jedną połącią, niższa w stosunku do całości obiektu, pod naczółkiem małe otwory okienne półkoliste.

Zły stan budynków wymaga prac remontowych i renowacyjnych.

- mogiły wojenne z I wojny światowej na cmentarzu parafialnym w Chrobrzu.

5.6. Działania w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego podejmowane na terenie Gminy Złota w latach 2017-2020

Celem Programu jest nie tylko poprawa stanu zachowania obiektów z rejestru zabytków i obiektów wpisanych do gminnej ewidencji, ale także dbałość o miejsca pamięci narodowej, figury przydrożne, kapliczki, cmentarze. Aktywność społeczna i świadome zaangażowanie w opiekę nad regionalnym dziedzictwem kulturowym przejawia także młodzież ze szkół i placówek oświatowych, poprzez udział w porządkowaniu cmentarzy oraz mogił zbiorowych żołnierzy.

Podkreślić należy również, że została opracowana Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Złota i przekazana do konserwatora zabytków oraz zaopiniowana pozytywnie. W ewidencji znajdują się zabytki wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty nieruchome w postaci pojedynczych zabudowań: domy mieszkalne wraz z zabudową gospodarczą, kapliczki, obiekty należące do parafii rzymsko-katolickich, cmentarze wojenne, zespoły pałacowo-dworskie jak również stanowiska archeologiczne oraz obiekty nieruchome w postaci wystroju i wyposażenia kościołów. Obiekty należące do osób prywatnych, jeśli są zamieszkałe i właściwie użytkowane są w dobrym stanie technicznym, natomiast inne niszczeją zarówno ze względu na brak środków, jak i zainteresowania. Gmina Złota nie posiada bezpośrednio możliwości wpływania na poprawę stanu zachowania obiektów, które są własnością osób fizycznych. Brak również możliwości prawnych udzielania tej grupie podmiotów pomocy finansowej. W związku z tym z uwagi na przeprowadzone zmiany w wyglądzie, stanu elewacji i stolarki

okiennej, drzwiowej, a prawdopodobnie również zmiany wyposażenia wewnętrznego zatraciły charakter obiektów zabytkowych. Reasumując powyższe należy stwierdzić, iż podejmowane działania i prace w zakresie opieki nad zabytkami były realizowane w miarę możliwości dostępnych środków prawnych i finansowych.

W ostatnich latach gmina Złota nie realizowała działań inwestycyjnych w zakresie opieki nad zabytkami.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Złota

Analiza SWOT jest jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej została przedstawiona analiza SWOT, która skoncentrowana jest wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego Gminy Złota. Obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe gminy oraz podobne analizy przeprowadzone dla innych dokumentów strategicznych gminy.

Poniżej przedstawiono silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego GPOnZ – konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy tworzy bowiem jego historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Diagnoza oraz ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Złota została wykonana na podstawie przeprowadzonej wizji lokalnej w gminie. Miała ona na celu opracowanie Gminnej Ewidencji Zabytków nieruchomych i archeologicznych, która została uzgodniona ze Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Kielcach. Przeanalizowano także

dokumenty strategiczne gminy oraz najnowsze publikacje dotyczące gminy i regionu, a także wykorzystano informacje oraz sprawozdania Urzędu Gminy Złota.

MOCNE STRONY

- bogata historia regionu i gminy
- zróżnicowany i dobrze zachowany krajobraz kulturowy
- dobry i bardzo dobry stan techniczny zabytków znajdujących się w Rejestrze Zabytków Województwa Świętokrzyskiego
- bogactwo przyrodnicze i wysoka jakość środowiska naturalnego
- zabytkowe cmentarze (w tym wojenne)
- odbywające się regionalne imprezy kulturalne
- lokalne tradycje i zwyczaje kultywowane wśród mieszkańców gminy
- silne tradycje religijne i lokalna dbałość mieszkańców o zachowanie funkcji kultowych kapliczek przydrożnych, figurek, cmentarzy grzebalnych oraz miejsc pamięci narodowej
- aktualna Gminna Ewidencja Zabytków

SŁABE STRONY

- niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego
- niezadawalający stan zachowania niektórych obiektów z Gminnej Ewidencji Zabytków
- niewystarczająca ilość środków w budżecie gminy na przeprowadzanie koniecznych inwestycji związanych z ochroną zabytków
- niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego

SZANSE

- stworzenie warunków do wykorzystania zasobu dziedzictwa materialnego do rozwoju turystyki kulturowej
- wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego
- dbałość mieszkańców poszczególnych miejscowości o kapliczki przydrożne, figurki
- skuteczne ubieganie się o środki z zewnątrz (m.in.: z RPO Województwa Świętokrzyskiego, Programu Restrukturyzacji Obszarów Wiejskich, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, itp.)
- rozpowszechnianie działalności zespołów ludowych, obrzędowych, śpiewaczych, działalność kół gospodyń wiejskich
- rozwój szlaków turystycznych
- przestrzeganie form architektonicznych wynikających z uwarunkowań kulturowych

ZAGROŻENIA

- niska świadomość mieszkańców odnośnie konieczności zachowania tradycyjnej zabudowy i właściwego odnawiania zabytków architektonicznych
- bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych
- pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie gminy
- prowadzenie prac remontowych w sposób niezgodny ze standardami konserwatorskimi i budowlanymi
- przemieszanie funkcji w zagospodarowaniu przestrzennym gminy
- zagrożenia zewnętrzne dla budowli zabytkowych: dewastacja, pożar, podtopienie, niekorzystne warunki atmosferyczne, niewłaściwe zabezpieczenie obiektów
- zagrożenie aktami wandalizmu lub kradzieży w stosunku do cmentarzy, kościołów itp.

7. Założenia „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028”

7.1. Formy opieki nad zabytkami - rozpoznanie, zabezpieczenie, konserwacja, rewitalizacja

Rozpoznanie

Rozpoznanie substancji zabytkowej na terenie gminy jest podstawą wszelkich działań w dziedzinie ochrony zabytków. Jest też procesem ciągłym, z tego powodu – na potrzeby „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028” w okresie 2020-2021 opracowana została Gminna Ewidencja Zabytków.

Zabezpieczenie

Ważnym elementem dbałości o dziedzictwo kulturowe jest zabezpieczenie obiektów zabytkowych w razie nagłego zagrożenia. Sposobami zabezpieczenia obiektów na terenie jest:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków,
- wpisanie do rejestru zabytków,
- oznakowanie zabytkowych obiektów znakiem „Konwencji Haskiej”
- uwzględnienie ochrony zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego.

Znakiem rozpoznawczym Konwencji jest tarcza skierowana ostrzem w dół, podzielona wzdłuż przekątnych na cztery pola, dwa błękitne i dwa białe (tarcza herbowa złożona z błękitnego kwadratu, którego jeden z kątów tworzy ostrze tarczy, oraz umieszczonego nad nim błękitnego trójkąta, rozgraniczonych po każdej stronie białym trójkątem).

W razie nagłego zagrożenia dla zabytku należy zawiadomić Urząd Gminy oraz w zależności od zagrożenia - straż pożarną, policję. Po ustaniu zagrożenia dla obiektu zabytkowego należy m.in.: zabezpieczyć zabytek przed jego dalszą degradacją, udokumentować zaistniałe straty i podjęte w trakcie trwania zagrożenia działania, poinformować właściwe organy tj. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zaistniałej sytuacji, stratach, podjętych działaniach, potrzebach pomocy oraz wykonać ekspertyzę konserwatorską.

Konserwacja

Konserwacja zabytków to zespół stałych i systematycznych działań mających na celu utrzymanie obiektu zabytkowego w dobrym stanie technicznym. Konserwacja zabytków kieruje się dwoma zasadami:

- zasadą minimalnej interwencji polegającej na zastosowaniu jak najskromniejszych środków, które mają wpływ na istniejącą tkankę zabytkową,
- zasadą odwracalności interwencji polegającą na tym, że zawsze winna istnieć możliwość zlikwidowania skutków zabiegu konserwatorskiego, gdyby zaistniała potrzeba powrotu do stanu sprzed interwencji.

Konserwację przeprowadza się po dokładnym zinwentaryzowaniu obiektu, które ma na celu ustalenie stanu dzieła, obiektu oraz zakresu prac koniecznych do przeprowadzenia i wybraniu odpowiedniej metody konserwacji.

Konserwacja ma zawsze charakter zachowawczy, bez uzupełniania brakujących fragmentów zabytku. W przypadku konieczności uzupełnienia brakującej tkanki zabytkowej, zabieg konserwatorski poszerza się o rekonstrukcje. W zabiegach restauratorskich dopuszcza się rekonstrukcje pod warunkiem, iż po interwencji istnieje możliwość łatwej identyfikacji elementów dodanych do zabytkowej tkanki. W wielu przypadkach konserwacja zabytków zaleca uzupełnianie brakującej tkanki zabytkowej współczesną formą zharmonizowaną z charakterem zabytku w wymiarze estetycznym i materiałowym.

Prace konserwacyjne nieruchomości zabytkowych na terenie gminy należą do zakresu obowiązków właścicieli zarządzających danymi obiektami.

Podstawowym priorytetem w zakresie ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych jest „nie niszczyć bez potrzeby” – postulowane jest zachowanie najcenniejszych, największych skupisk stanowisk archeologicznych w stanie nie naruszonym, w miejscu ich pierwotnego występowania „in situ”. Przyszłe pokolenia, które mogą dysponować lepszymi, mniej inwazyjnymi metodami badawczymi i w ten sposób lepiej poznać i obcować z autentycznymi śladami przeszłości.

Rewaloryzacja I rewitalizacja

Rewaloryzacja zabytków dotyczy poszczególnych obiektów, które mogą być do pewnego stopnia przekształcane w takim zakresie, by dostosować je do współczesnych wymogów życia i aktualnych funkcji, tak by nie utraciły swych wartości zabytkowych i estetycznych.

Rewitalizacja oznacza w sensie dosłownym „przywrócenie do życia” i jest pojęciem stosowanym najczęściej w odniesieniu do obszaru zurbanizowanego (np. części miasta lub zespołu obiektów budowlanych), który w wyniku przemian gospodarczych, społecznych, ekonomicznych i innych, utracił całkowicie lub częściowo swoją pierwotną funkcję i przeznaczenie. Pojęcie rewitalizacji odnosi się do kompleksowego procesu odnowy wyznaczonego terenu, znalezieniu dla niego nowego zastosowania i doprowadzenie do stanu, w którym zmieni swoją funkcję.

Działaniom rewitalizacyjnym można podać kilka obszarów na terenie gminy, zależy to głównie od właścicieli obiektów oraz zaangażowania gminy. Szczególnie ważne są takie działania w centrach miejscowości, w miejscach zabytkowych o niewykorzystanym potencjalne.

Zalecenia w przypadku prowadzenia prac konserwacyjnych na obiektach i stanowiskach archeologicznych wpisanych do rejestru lub Gminnej Ewidencji Zabytków

Według obowiązujących w Polsce ustaw, dotyczących ochrony zabytków oraz prawa budowlanego, właściciel obiektu zabytkowego przewidzianego do konserwacji, odbudowy itp., powinien dysponować m.in. następującymi dokumentami:

- potwierdzoną decyzją wpisu obiektu do rejestru zabytków lub do Gminnej Ewidencji Zabytków,
- potwierdzonym dowodem prawa własności do obiektu,
- decyzją właściwego organu ochrony zabytków zezwalającą na przeprowadzenie prac,
- projektem budowlanym,
- pozwoleniem na budowę lub zgłoszeniem robót budowlanych.

Pozwolenie od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich itp. obejmuje: dane o zabytku, dane wnioskodawcy, zakres prac – przywołanie programu prac konserwatorskich, termin realizacji, wskazanie wykonawcy, nadzór konserwatorski. Ponadto należy ubiegać się o pozwolenie na budowę albo zgłoszenie robót budowlanych.

Robotami budowlanymi przy zabytkach nieruchomych mogą kierować jedynie osoby, które posiadają odpowiednie uprawnienia budowlane (zgodnie z Prawem budowlanym) oraz odbyły minimum 2-letnią praktykę zawodową przy obiektach zabytkowych. Roboty budowlane po uzyskaniu zezwoleń przebiegają w takiej samej formie jak prace przy innych obiektach budowlanych, tj. wymagają prowadzenia dziennika budowy, posiadania harmonogramu działań, zgodnego z prawem oddania obiektu do użytku i odbioru robót budowlanych.

Prace konserwacyjne obiektów zabytkowych na terenie gminy należą do zakresu obowiązków właścicieli zarządzających danymi obiektami. W stosunku do obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków stan prawny jest uregulowany, konserwacja jest wykonywana na bieżąco. W zakresie obiektów z gminnej ewidencji zabytków (wpisanych do kart adresowych):

- są to głównie domy mieszkalne zamieszkałe i użytkowane, gdzie remonty przeprowadza się bez zachowania zasad konserwacji, dostosowując je do potrzeb mieszkańców,
- domy i obiekty bez właścicieli, niszczące, niezabezpieczone, popadające w ruinę.

W gminie są obiekty, o których stan techniczny należy zadbać, ponieważ stanowią wartościowe dziedzictwo kulturalne. Niektóre prace mogą przeprowadzać sami właściciele obiektów i na ich bazie tworzyć nową wartość, a niektóre wymagałyby wsparcia gminy lub inwestora zewnętrznego.

Zalecenia w przypadku prowadzenia inwestycji na terenie wpisanym do rejestru lub odkrycia stanowiska archeologicznego

Prowadzenie robót budowlanych na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, (według przepisów prawa budowlanego z dnia 7 lipca 1994r.(tj. Dz. U. 2024 poz. 725 ze zm.), przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wydanie przez organ architektoniczno-budowlany pozwolenia na prowadzenie robót budowlanych w stosunku do obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, objętych natomiast ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jest możliwe, stosownie do przepisu art. 39 ust. 3, wyłącznie w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ ochrony zabytków jest zobligowany do zajęcia stanowiska w takich sprawach w terminie 30 dni od dnia otrzymania wniosku. Po tym terminie uznaje się zgłoszone warunki projektowe za uzgodnione.

Jednym z obowiązków, który może być nałożony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jest przeprowadzenie na koszt inwestora ratowniczych badań archeologicznych na terenie stanowiska.

W przypadku, kiedy podczas realizacji inwestycji natrafiono na materiał archeologiczny (zgodnie z art. 32 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.) należy natychmiast wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot. Zabezpieczyć przedmiot i miejsce jego odkrycia przy użyciu dostępnych środków oraz niezwłocznie powiadomić właściwego terytorialnie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków albo Wójta Gminy.

Jeśli informację o znalezisku otrzyma organ gminy, jest on zobowiązany w terminie nie dłuższym niż 3 dni przekazać ją Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków (WKZ), który w terminie 5 dni od dnia otrzymania informacji, jest zobowiązany dokonać oględzin znalezionej przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, nakazać przeprowadzenie na koszt inwestora ratunkowych badań archeologicznych. Badania ratunkowe wstrzymujące roboty inwestycyjne nie mogą trwać dłużej niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Jednak, gdy znaleziska posiadają wyjątkową wartość, WKZ może wydać decyzję o przedłużeniu wstrzymania robót do 6 miesięcy. Nie zgłoszenie znaleziska archeologicznego lub narażenie go na zniszczenie bez

powiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków podlega według prawa karze grzywny (art. 115 ustawy o ochronie zabytków).

7.2. Promocja i edukacja w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy

Zabytki należą do dóbr kształtujących tożsamość narodową i regionalną. Ich walory i wartość decydują o konkurencyjności przestrzeni, wzmacniają różnorodne działania gospodarcze i przyczyniają się do rozwoju regionu. Zadbane, dobrze eksponowane zabytki stanowią wartość ekonomiczną, kulturalną cenioną przez społeczeństwo, umożliwiają nawiązanie emocjonalnego związku mieszkańca z regionem, gminą, miejscowością.

Działania edukacyjne i informacyjne powinny być skierowane do:

* specjalistów związanych zawodowo z ochroną zabytków – prowadzone głównie przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków (KOBiDZ), Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków. Edukacja skupia się na rozpowszechnianiu nowoczesnych standardów działań konserwatorskich, wymianie informacji i doświadczeń w zakresie ochrony zabytków, zarządzania dziedzictwem archeologicznym, przeciwdziałania nielegalnemu obrotowi dobrami kultury, itp.;

* właścicieli i zarządców obiektów – działania w zakresie popularyzowania wiedzy o normach prawa i standardów opieki nad zabytkami oraz informowania na temat możliwości pozyskania środków z funduszy krajowych i zagranicznych na konserwację zabytków;

* społeczeństwa, mieszkańców gminy – działania w zakresie poszerzania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, mające na celu zbudowanie emocjonalnej więzi oraz zwiększenie obywatelskiej odpowiedzialności za stan obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy. Celem działań edukacyjnych skierowanych do społeczeństwa jest poszerzanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym oraz zbudowanie emocjonalnej więzi z miejscowością, gminą, regionem, a także zwiększenie obywatelskiej odpowiedzialności za stan zabytków.

Edukacja w zakresie podniesienia świadomości na temat konieczności zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego będzie prowadzona poprzez:

- wsparcie finansowe przez gminę placówek edukacyjnych, kulturalnych i bibliotecznych w tworzeniu zbiorów regionalnych (np. publikacji, zachowanych pamiątek po sławnych osobach, tworzenia miejsc pamięci, izb itp.) oraz w działalności wystawienniczej i kulturotwórczej
- upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa w systemie edukacji
- organizowanie i wspieranie finansowe przez gminę realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych związanych z regionem
- dbałość o Miejsca Pamięci Narodowej

- popularyzacja dobrych praktyk konserwatorskich, w odniesieniu głównie do budynków mieszkalnych będących własnością prywatną,
- wydawanie i wspieranie finansowe przez gminę wydawania publikacji (w tym folderów promocyjnych, monografii, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy.

Działania promocyjne na terenie gminy powinny skupiać się na eksponowaniu i wykorzystywaniu walorów zabytkowych, przyrodniczych w celu zwiększenia ruchu turystycznego, zaznaczenia obecności regionu na mapie krajowej. Podstawą promocji jest stała i wszechstronna informacja przekazywana w sposób atrakcyjny, czytelny nakierowany na odpowiedniego odbiorcę. Promocja może dotyczyć działań prowadzonych przez jednostki działające w gminie (np.: stworzenie atrakcyjnej strony internetowej dotyczącej walorów gminy, wydanie folderów promocyjnych, organizacji imprez plenerowych kulturalnych, naukowych i innych o zasięgu ponadgminnym, itp.) oraz działania zewnątrz (np. uczestniczenie w imprezach i targach turystycznych).

7.3. Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego w gminie Złota

Priorytety działań w zakresie opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego.

PRIORYTET I: OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY ZŁOTA

PRIORYTET II: PROMOCJA I WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, JAKO ELEMENTU ROZWOJU GOSPODARczo-SPOŁECZNEGO GMINY ZŁOTA

Opis priorytetów

Priorytet I - OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY ZŁOTA – Priorytet ukierunkowany jest na działania związane ze strategiczną i planistyczną działalnością gminy. Jakość przestrzeni publicznych, krajobrazu i architektury ma istotny wpływ na warunki życia i wymaga przyjęcia zintegrowanego podejścia do rozwoju w jego aspektach ekonomicznym, społecznym, ekologicznym i kulturowym, poprzez współpracę elementów systemu administracyjnego i politycznego oraz przedstawicieli społeczeństwa i sektora prywatnego. W nawiązaniu do celów strategicznych sformułowanych w „Programie Opieki nad Zabytkami w Województwie Świętokrzyskim”, należy zwrócić uwagę na:

- zahamowanie procesu degradacji zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków,
- cechy charakteru osadnictwa oraz układów urbanistycznych miejscowości, aby w sposób harmonijny łączyć wartości kulturowe, przyrodnicze, optymalnie dla potrzeb,
- dokumentowanie, promocję, edukację, popularyzację.

- badanie i dokumentacje dziedzictwa kulturowego gminy – wartości trwałych i dziedzictwa niematerialnego.

Priorytet II: PROMOCJA I WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, JAKO ELEMENTU ROZWOJU GOSPODARczo-SPOŁECZNEGO GMINY ZŁOTA – Najważniejszym priorytetem (zasadniczym celem) rozwoju gminy – jest ożywienie gminy Złota oraz zwiększenie potencjału turystycznego i kulturalnego. Jest to możliwe poprzez współpracę samorządu oraz przedstawicieli społeczeństwa i sektora prywatnego, a w kwestii dotyczących opieki nad zabytkami np. poprzez nadanie istniejącym obiektom nowych funkcji, zgodnie z potrzebami społecznymi. Priorytet zakłada w pierwszej kolejności podjęcie niezbędnych długo- i krótkoterminowych działań na rzecz zachowania w jak najlepszym stanie zasobu zabytkowego gminy dla przyszłych pokoleń. Priorytet ten będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- prowadzenie działań zwiększających atrakcyjność zabytków i ich wykorzystania dla rozwoju społeczno-gospodarczego,
- promocja dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystycznych,
- zintegrowanie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego z zagospodarowaniem przestrzeni i wymogami ochrony środowiska,
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach i dziedzictwie gminy.

7.4. Zadania programu opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego

PRIORYTET I - OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY ZŁOTA	
Zakres działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków	<ul style="list-style-type: none"> - Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków - Prowadzenie bieżących prac konserwatorskich i porządkowych na terenach przy obiektach zabytkowych - Dbłość o zagospodarowane tereny zielone, cmentarze grzebalne, Miejsca Pamięci Narodowej oraz pomniki, figury i kapliczki znajdujące się na terenie gminy - Opracowanie stosownych procedur udzielania dotacji z budżetu Gminy Złota na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków
Kształtowanie struktur przestrzennych gminy Złota z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju oraz zasad ochrony środowiska	<ul style="list-style-type: none"> - Przestrzeganie planów zagospodarowania przestrzennego dla ochrony walorów krajobrazowych miejscowości gminnych - Realizacja zadań w centrach poszczególnych miejscowości na terenie gminy - ustalenie właściwych funkcji dla terenów ogólnodostępnych

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

PRIORYTET I - PROMOCJA I WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, JAKO ELEMENTU ROZWOJU GOSPODARCZO-SPOŁECZNEGO GMINY ZŁOTA	
Zakres działań:	Zadania:
Współpraca instytucji, stowarzyszeń, sektora prywatnego na rzecz opieki nad zabytkami	<ul style="list-style-type: none"> - Współpraca międzygminna i regionalna w zakresie wspólnego promowania dziedzictwa kulturowego, organizacji imprez kulturalnych, historycznych, rodzinnych, plenerowych festynów, szkoleń itp. - Współpraca z rządowymi, wojewódzkimi i innymi służbami ochrony zabytków oraz instytucjami pomocowymi - Informowanie właścicieli budynków będących obiektami zabytkowymi o przysługujących im prawach i konieczności wypełniania obowiązków oraz o formach dofinansowania remontów itp.
Działania zwiększające atrakcyjność zabytków i ich wykorzystanie dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Złota	<ul style="list-style-type: none"> - Tworzenie oferty turystycznej przy wykorzystaniu walorów kulturowych i przyrodniczych gminy - Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych - Wspieranie organizacji i instytucji działających w gminie w kultywowaniu tradycji regionalnej - Aktywna działalność stowarzyszeń, klubów, związków na rzecz rozwoju gminy Złota
Badanie i dokumentowanie oraz edukacja, popularyzacja i promocja, dziedzictwa kulturowego gminy	<ul style="list-style-type: none"> - Aktywna działalność stowarzyszeń, lokalnych grup działania, kół, związków oraz entuzjastów na rzecz zachowania i popularyzacji charakteru kulturowego gminy - Aktywna działalność Kół Gospodyń Wiejskich i innych formacji w celu zachowania tradycji i obrzędowości ludowej - Monitoring zasobów, stanu oraz przeznaczenia obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków - Prowadzenie dokumentacji obiektów zabytkowych - Prowadzenie rozpoznania, ewidencji i dokumentacji zabytków archeologicznych - Wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, izb, itp.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami realizowany będzie poprzez wykonywanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych w nim priorytetów. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych.

Priorytety i działania objęte programem realizowane będą przez gminę, jednak wdrażanie programu wymaga współpracy wszystkich podmiotów związanych z ochroną dziedzictwa kultury, środowiska naturalnego, rozwoju infrastruktury i turystyki oraz – co być może najważniejsze – właścicieli obiektów zabytkowych.

Zakłada się, że zadania określone w niniejszym Programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumenty finansowe, obejmujące m.in. finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich, dotacje i subwencje, współpracę pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publicznego-prywatnego” (PPP).
- instrumenty prawne, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych, w tym m.in.: wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, uchwalenie miejscowych planów zagospodarowani przestrzennego zawierających ustalenia dotyczące obiektów zabytkowych, ustanawianie opiekunów zabytków, oznakowanie obiektów zabytkowych znakiem przewidzianym w ustawie (ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).
- instrumenty koordynacji, obejmujące m.in.: realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programach ochrony środowiska, programach prac konserwatorskich, studiach i analizach, koncepcjach i planach rewitalizacji), współpracę z wojewódzkim konserwatorem zabytków, współpracę z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego, współpracę z ośrodkami naukowymi.
- instrumenty społeczne, obejmujące m.in. edukację kulturową, prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukację i informację odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy, informację na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy, pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego, współdziałanie z organizacjami społecznymi.
- instrumenty kontrolne, obejmujące m.in. aktualizację i weryfikację gminnej ewidencji zabytków, monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego, ocenę zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Programu oraz aktualizację Programu związaną z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania, monitorowanie stanu zagospodarowania przestrzennego, prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji Programu.

Koordinację realizacji zadań związanych z ochroną zabytków sprawuje Wójt Gminy Złota. Koordynacja ta przede wszystkim polegać będzie na:

- dysponowaniu pełną i stale aktualizowaną bazą danych w zakresie zasobów zabytkowych gminy,
- współpracy z instytucjami, stowarzyszeniami, środowiskami, osobami prywatnymi, firmami, wolontariuszami,
- wszechstronnej promocji gminy.

Ważną rolę w realizacji „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota” odgrywa współpraca z miejscowymi i zewnętrznymi organizacjami i stowarzyszeniami pozwalająca na aktywną partycypację społeczną. Ponadto współpraca może być realizowana pomiędzy gminą a właścicielami obiektu zabytkowego. Współpraca w realizacji Programu może polegać na:

- współpracy przy ubieganiu się o środki zewnętrzne (środki krajowe, środki unijne, inwestorzy zewnętrzni),
- wspólnej organizacji imprez kulturalnych, naukowych, działań turystycznych, itp.,
- współpracy w promocji działań i obiektów.

Głównym odbiorcą programu są mieszkańcy gminy Złota, którzy bezpośrednio odczuwają efekty jego wdrażania.

9. Zasady oceny realizacji programu i sposoby jego finansowania

„Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota ” został sporządzony na lata 2025-2028. W związku z obowiązkiem ustawowym istnieje konieczność aktualizacji dokumentu w okresie 4 letnim od przyjęcia go przez Radę Gminy oraz obowiązek sporządzania co 2 lata sprawozdań z realizacji programu. Sprawozdanie takie Wójt Gminy Złota przedstawia Radzie Gminy.

Głównym odbiorcą Programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty wdrażania dokumentu. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania promowania dziedzictwa kulturowego.

Monitoring realizacji Programu może odbywać się m.in. na podstawie poniższych wskaźników:

- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych
- ilość i kwota dotacji udzielonych na prace konserwatorskie/restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków
- liczba i długość (w km) utworzonych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych
- liczba zabytków poddanych pracom remontowo-konserwatorskim (nagrobki na cmentarzach, Miejsca Pamięci Narodowej, kapliczki itp.)

- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi
- poziom objęcia terenu gminy (%) wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego uwzględniającymi zagadnienia z zakresu ochrony dziedzictwa
- ilość zorganizowanych działań promocyjnych
- liczba osób biorących udział w inicjatywach, imprezach kulturalnych
- ilość opracowanych wydawnictw (folderów, albumów, przewodników itp.).

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Według obowiązującej ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Środki na realizację celów i działań zapisanych w „Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028” można pozyskiwać z wielu źródeł. Podstawowym źródłem finansowania są środki własne właściciela obiektu zabytkowego. Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m.in. z następujących źródeł:

- własnych środków budżetowych gminy na realizację zadań własnych
- krajowych (np. dotacje z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego)
- dotacji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków, dotacji wojewódzkich powiatowych i gminnych
- funduszy krajowych organizacji pozarządowych i funduszy organizacji międzynarodowych
- fundacji, organizacji działających lokalnie
- programów wspólnotowych oraz funduszy strukturalnych
- środków finansowych osób prywatnych i zbiorów publicznych.

Pożądanym rozwiązaniem jest dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, za sprawą wystosowania odpowiedniej uchwały, określającej tryb i zasady udzielenia dotacji celowych. Rada Gminy opracowuje zasady najkorzystniejsze z perspektywy lokalnej społeczności i samorządu, zaś środki wsparcia finansowego w miarę możliwości powinny utrzymywać się

na stałym poziomie. Przede wszystkim dotyczyć to może zabytków wpisanych do rejestru zabytków, ale także obiektów i budowali figurujących w ewidencji zabytków i wskazanych do ochrony ustaleniami planu miejscowego. Dotacje celowe mogą dotyczyć najpilniejszych potrzeb konserwatorskich, mających m.in. związek z nieszczęśliwymi wypadkami. Ponadto realizacja zadań związanych z opieką i ochroną nad zabytkami opierać się będzie na systematycznym pozyskiwaniu środków pozabudżetowych. Potencjalnymi źródłami dofinansowania działań mogą być:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego – dotacje z budżetu państwa w ramach programów operacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym, rozwojem infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz edukacji kulturalnej i upowszechniania dziedzictwa kulturowego,
- Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach – dotacje z budżetu państwa na realizację zadań z zakresu ochrony dóbr kultury, w tym m.in. prace budowlane, konserwatorskie, opracowanie dokumentacji projektowych i prac konserwatorskich, zabezpieczenie zabytków itd.
- Środki Unii Europejskiej – dotacje w ramach programów operacyjnych zarządzanych na poziomie krajowym i/lub regionalnym (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejski Fundusz Społeczny), inicjatyw wspólnotowych i programów wspólnotowych
- Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy – dotacje na zadania związane z konserwacją i rewitalizacją dziedzictwa kulturowego oraz promowaniem różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego
- Sejmik Województwa Świętokrzyskiego - dotacja z budżetu Województwa Świętokrzyskiego na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej – w zakresie działań dotyczących ochrony przyrody i krajobrazu, ze szczególnym uwzględnieniem planów ochrony obszarów cennych przyrodniczo.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Program Opieki nad Zabytkami wdrażany i realizowany będzie przez Wójta Gminy Złota. Do realizacji programu wyznaczony może zostać koordynator, odpowiedzialny za nadzór nad realizacją zaplanowanych działań we współpracy z poszczególnymi komórkami merytorycznymi Urzędu Gminy Złota, jednostkami budżetowymi gminy, administratorami, właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

Cele określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028 będą osiągnane poprzez:

- inicjatywy własne władz Gminy Złota;
- stosowanie instrumentów finansowych (prowadzenie gminnych instytucji kultury i turystyki, dotacje dla organizacji pozarządowych i właścicieli zabytków, itp.);
- funkcje programowe (programy lokalne i projekty, kontrakty, itp.);
- wspólne działania władz Gminy Złota z Urzędem Marszałkowskim Województwa Świętokrzyskiego, Starostwem Powiatowym w Pińczowie, Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, itp.;
- inne działania stymulujące.

W 2021 roku Gmina Złota zaplanowała remont 2 mogił wojennych z I wojny światowej na cmentarzu parafialnym w Chrobrzu - Dotacja Wojewody Świętokrzyskiego na kwotę 20 tys. zł. (Porozumienie nr 38/2021 z 08 marca 2021 roku) plus 6 tys zł z budżetu gminy Złota. Natomiast realizacja w okresie tj. na lata 2025-2028 będzie obejmować obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków znajdujących się na gruntach będących własnością Gminy Złota.

I są to :

LP.	NAZWA	ROK POWSTANIA	MIEJSCOWOŚĆ	NR DZIAŁKI
1	FIGURA PRZYDROŻNA CHRYSZTUSA /NA COKOLE/	1933 R.	CHROBERZ UL.STAROPOLSKA	1403/1
2	FIGURA PRZYDROŻNA ŚW. FLORINA	1764 R.	CHROBERZ UL.STAROPOLSKA/PODZAMCZE	1300
3	FIGURA ŚW.BISKUPA NA KOLUMNIE	1772 R.	CHROBERZ UL.AKACJOWA W KIERUNKU NIDY	1531
4	KRZYŻ PRZYDROŻNY	1853 R.	NIEPROWICE	358
5	KRZYŻ PRZYDROŻNY	XIX/XX W.	PEŁCZYSKA	232
6	FIGURA ŚW. BISKUPA	XVIII W.	WOLA CHROBERSKA	Wspólnota wiejska
7	KAPLICZKA PRZYDROŻNA LATARNIOWA	LATA 70 XVIII W.	ZŁOTA UL.SIENKIEWICZA	772
8	KRZYŻ PRZYDROŻNY	1936 R.	ZŁOTA	552/1

Działania jakie będą podjęte na wymienionych wyżej obiektach to renowacja(odnowienie) oraz umiejscowienie informacji o zabytku w postaci tablicy przyobiektowej.

12. Bibliografia

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 6 kwietnia 1997 roku
2. Ustawy i akty prawne właściwe dla zagadnienia
3. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury (Dz. U. z dnia 30 września 1976r.) – tekst główny z aktualizacjami
4. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026
5. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
6. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2023-2026
7. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+
8. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego
9. Strategia Rozwoju Powiatu pińczowskiego
10. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Złota
11. Dudziński P., Alfabet heraldyczny, Warszawa 1997
12. Mirowski R., Świętokrzyski Szlak Architektury Drewnianej, Kielce
13. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego

Strony internetowe:

<http://gminazlota.pl/>

<http://www.pinczowski.e-mapa.net/>

<http://bdl.stat.gov.pl/>

<http://polskaniemiejska.pl>

<http://zabytek.pl/>

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Chroberz>

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Złota_\(gmina\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Złota_(gmina))

<https://www.chroberz.info>

13. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik Nr 1. Zabytki nieruchome ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków (ewidencyjne i rejestrowe)

MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA OBIEKTU	LOKALIZACJA	WPIS DO REJESTRU ZABYTEKÓW
Wojstawice – Chroberz – Rudawa – Nieprowice – Niegosławice – Złota - Biskupice	Część linii Jędrzejowskiej Kolei Dojazdowej	Wojstawice – Chroberz – Rudawa – Nieprowice – Niegosławice – Złota - Biskupice	
Biskupice	Kapliczka przydrożna	Biskupice, centrum miejscowości nr działki: 133	
Chroberz	Zespół Kościoła Parafialnego: Kościół Parafialny pw. Wniebowzięcia N.M.P	Chroberz, ul. Podzamcze nr działki: 1284	Rejestr Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego Nr rejestru: A.664/1 Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 21.06.1967
Chroberz	Zespół Kościoła Parafialnego: Dzwonnica	Chroberz, ul. Podzamcze nr działki: 1284	Rejestr Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego Nr rejestru: A.664/2 Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 21.06.1967r.
Chroberz	Zespół Kościoła Parafialnego: Cmentarz kościelny w granicach ogrodzenia	Chroberz, ul. Podzamcze nr działki: 1284	Rejestr Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego Nr rejestru: A.664/3 Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 21.06.1967r.
Chroberz	Zespół Kościoła Parafialnego: Ogrodzenie z bramą	Chroberz, ul. Podzamcze nr działki: 1284	
Chroberz	Zespół Cmentarza Parafialnego: Cmentarz parafialny rzym.-kat.	Chroberz, ul. Staropolska nr działki: 1471	
Chroberz	Zespół Cmentarza Parafialnego: Kaplica cmentarna	Chroberz, ul. Staropolska nr działki: 471	
Chroberz	ZESPÓŁ PAŁACOWO- PARKOWY: Pałac	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki: 1068/15	Rejestr Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego Nr rejestru: A.665/1 Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 29.01.1958 r. oraz z dnia 21.06.1967r.
Chroberz	ZESPÓŁ PAŁACOWO- PARKOWY: Kaplica	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki: 1096/7	Rejestr Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA OBIEKTU	LOKALIZACJA	WPIS DO REJESTRU ZABYTKÓW
			Nr rejestru: A.665/2 Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 21.06.1967r.
Chroberz	ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY: Park	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki: 1068/15	Rejestr Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego Nr rejestru: A.665/3 Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 19.12.1957r.
Chroberz	ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY: Oficyna – dom nr 268c	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki: 1068/11	
Chroberz	ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY: Oficyna – dom nr 268d	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki: 1068/10	
Chroberz	ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY: Dom dla administracji	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki: 1096/6	
Chroberz	ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY: stróżówka	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki: 1068/13	
Chroberz	ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY: obora	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki: 068/4	
Chroberz	ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY: chlew	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki: 1068/4	
Chroberz	ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY: Stodoła i magazyn	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki: 1068/4	
Chroberz	ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY: Pozostałość ci bramy i mostu	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki: 1071/1	
Chroberz	Magazyn dawnej gorzelni	Chroberz, ul. Ogrodowa nr działki: 1017/5	
Chroberz	Dom nr 178.	Chroberz, ul. Staropolska 178; nr działki: 1298	
Chroberz	Krzyż przydrożny	Chroberz nr działki: 1702	
Chroberz	Kapliczka przydrożna z grupą pod krzyżem	Chroberz, ul. Staropolska nr działki: 1172	
Chroberz	Figura przydrożna Chrystusa (na cokole)	Chroberz, ul. Staropolska nr działki: pas drogi gminnej 1403/1	
Chroberz	Figura przydrożna św. Floriana	Chroberz, ul. Staropolska / Podzamcze nr działki: 1300	
Chroberz	Figura przydrożna NMP Wniebowziętej	Chroberz, ul. Staropolska 35; nr działki: 1533	

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA OBIEKTU	LOKALIZACJA	WPIS DO REJESTRU ZABYTKÓW
Chroberz	Figura przydrożna NMP na cokole	Chroberz nr działki: 1402	
Chroberz	Figura przydrożna NMP na cokole	Chroberz, ul. Chrobrego 50; nr działki: 1167/2	
Chroberz	Figura św. Biskupa na kolumnie	Chroberz, droga polna od ul. Akacyjowej w kierunku Nidy nr działki: pas drogi gm.1531	
Chroberz	Krzyż przydrożny	Chroberz, pas drogi powiatowej, przedłużenie ul. Akacyjowej; nr działki: pas drogi powiatowej 1532	
Miernów	Figura przydrożna	Miernów nr działki: 52/1	
Niegosławice	Kapliczka murowana	Niegosławice nr działki: 142/4	
Nieprawice	Zespół Folwarku: Obora	Nieprawice nr działki: 371/60	
Nieprawice	Zespół Folwarku: Spichlerz	Nieprawice nr działki: 371/60	
Nieprawice	Krzyż przydrożny	Nieprawice nr działki: 358	
Nieprawice	Kapliczka przydrożna słupowa z św. Biskupem	Nieprawice pas drogi powiatowej nr działki: 171	
Pełczyska	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PW. ŚW. WOJCIECHA: Kościół parafialny	Pełczyska 44 nr działki: 234	Rejestr Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego Nr rejestru: A.666 Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 15.01.1957 r. oraz z dnia 15.02.1967
Pełczyska	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PW. ŚW. WOJCIECHA: Cmentarz przykościelny	Pełczyska 44 nr działki: 234	
Pełczyska	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PW. ŚW. WOJCIECHA: Dzwonnica	Pełczyska 44 nr działki: 234	
Pełczyska	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PW. ŚW. WOJCIECHA: Ogrodzenie	Pełczyska 44 nr działki: 234	
Pełczyska	ZESPÓŁ CMENARZA PARAFIALNEGO:	Pełczyska nr działki: 234	

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

MIJSCOWOŚĆ	NAZWA OBIEKTU	LOKALIZACJA	WPIS DO REJESTRU ZABYTKÓW
	Cmentarz parafialny rzym.-kat.		
Pełczyska	ZESPÓŁ CMĘNTARZA PARAFIALNEGO: Kaplica grobowa Olszewskich	Pełczyska nr działki: 234	
Pełczyska	Figura przydrożna Chrystusa Frasnoblwego	Pełczyska nr działki: 1183	
Pełczyska	Figura przydrożna św. Floriana	Pełczyska nr działki: 314	
Pełczyska	Krzyż przydrożny	Pełczyska nr działki: 32	
Probołowice	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO: Kościół parafialny pw. Św. Jakuba Apostoła	Probołowice nr działki: 149	Rejestr Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego Nr rejestru: A.667/2 Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 09.04.1972 r.
Probołowice	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO: Dzwonnica	Probołowice nr działki: 149	Rejestr Zabytków Nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego Nr rejestru: A.667/2 Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 09.04.1972r.
Probołowice	Cmentarz przykościelny	Probołowice nr działki: 149	
Probołowice	Cmentarz parafialny rzym.-kat.	Probołowice nr działki: 151	
Rudawa	Figura przydrożna NMP	Rudawa nr działki: 165	
Stawiszycy	Kapliczka przydrożna latarniowa	Stawiszycy nr działki: pas drogi powiat. 56/5	
Wojstawice	Figura przydrożna NMP	Wojstawice, przy domu nr 44; nr działki: 204	
Wola Chroberska	Figura św. Biskupa	Wola Chroberska nr działki: brak numeru 58/wspólnota wiejska/	
Złota	Budynek magazynu Jędrzejowskiej Kolei Dojazdowej	Złota, ul. Sienkiewicza nr działki: 257	
Złota	Budynek wagi wozowej Jędrzejowskiej Kolei Dojazdowej	Złota, ul. Sienkiewicza nr działki: 257	
Złota	Kapliczka przydrożna latarniowa	Złota, ul. Sienkiewicza nr działki: 772	
Złota	Krzyż przydrożny	Złota, ul. Sienkiewicza	

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA OBIEKTU	LOKALIZACJA	WPIS DO REJESTRU ZABYTEKÓW
		nr działki: 1087	
Złota	Krzyż przydrożny	Złota nr działki: 552/1	
Żurawniki	Krzyż przydrożny	Żurawniki nr działki: pas drogi powiat. 140	
Żurawniki	Kapliczka przydrożna NMP	Żurawniki nr działki: pas drogi powiat. 591/1	
Chroberz	Cmentarz wojenny	Chroberz, ul. Staropolska nr działki: 1471	
Chroberz	Pomnik Józefa Piłsudskiego	Chroberz, ul. Chrobrego 22; nr działki: 1433/1	
Chroberz	Pomnik ofiar II wojny światowej	Chroberz, ul. Parkowa 14 nr działki: 1068/15	
Pełczyska	Grób partyzanta	Pełczyska nr działki: 234	
Pełczyska	Mogiła ofiar II wojny światowej	Pełczyska nr działki: 234	
Chroberz	Grób partyzantów	Chroberz ul. Staropolska nr działki: 1471	

**Załącznik Nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków
(ewidencyjne i rejestrowe)**

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

Lp.	Numer AZP	Miejscowość	Numer stanowiska na obszarze	Numer stanowiska w miejscowości	Rodzaj/Okres
1.	94-62	Wojstawice	52	1	- ślad osadnictwa - prahistoria
2.	94-62	Wojstawice	53	2	- ślad osadnictwa – neolit – kultura pucharów lejkowatych
3.	94-62	Wojstawice	54	4	- osada – okres wczesno rzymski – kultura przeworska
4.	94-62	Wojstawice	55	5	- ślad osadnictwa - średniowiecze
5.	94-62	Wojstawice	59	8	- ślad osadnictwa - prahistoria
6.	94-62	Wojstawice	58	9	- ślad osadnictwa – kultura łużycka - ślad osadnictwa - prahistoria
7.	94-62	Wojstawice	56	10	- prahistoria
8.	94-62	Wojstawice	57	11	- osada – I okres epoki brązu, kultura mierzanowicka - osada – wczesne średniowiecze
9.	95-62	Chroberz	76	1	- grodzisko – wczesne średniowiecze/średniowiecze - cmentarzysko – okres nowożytny Rejestr Zabytków Archeologicznych woj. Świętokrzyskiego Decyzja WKZ w Kielcach w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków z dnia 5 lutego 1973r., znak: I.dz.KL.Va-680/525/73, Nr rejestru 525 Dział A
10.	95-62	Chroberz	77	2	- ślad osadnictwa - neolit - ślad osadnictwa - neolit - ślad osadnictwa - neolit - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
11.	95-62	Chroberz	78	3	- ślad osadnictwa - neolit
12.	95-62	Chroberz	79	4	- osada? - neolit - osada? – epoka brązu - ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura trzciniecka - ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura łużycka - ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - ślad osadnictwa - pradzieje - ślad osadnictwa – późne średniowiecze
13.	95-62	Chroberz	80	5	- ślad osadnictwa – wczesny neolit – kultura ceramiki wstęgowej rytej? - osada – epoka brązu – kultura trzciniecka - osada – epoka brązu – kultura łużycka - osada – epoka brązu – kultura łużycka - ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - ślad osadnictwa - pradzieje - ślad osadnictwa – ?
14.	95-62	Chroberz	81	6	- ślad osadnictwa – epoka żelaza – okres lateński
15.	95-62	Chroberz	82	7	- osada – IV i V okres epoki brązu – kultura łużycka

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

16.	95-62	Chroberz	83	8	- ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze - osada - neolit - osada – pradzieje
17.	95-62	Chroberz	84	9	- osada – okres halsztacki - osada – okres laterański
18.	95-62	Chroberz	85	10	- ślad osadnictwa – pradzieje - ślad osadnictwa – pradzieje
19.	95-62	Chroberz	86	11	- osada – epoka brązu – kultura trzciniecka - osada – epoka brązu – kultura łużycka - osada – epoka brązu - osada – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - osada – średniowiecze
20.	95-62	Chroberz	87	12	- ślad osadnictwa – neolit?
21.	95-62	Chroberz	88	13	- ślady osadnictwa – neolit
22.	95-62	Chroberz	89	14	- ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska
23.	95-62	Chroberz	90	15	- ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska
24.	95-62	Chroberz	91	16	- osada – neolit – Kultura pucharów lejkowatych
25.	95-62	Chroberz	92	17	- ślad osadnictwa – neolit
26.	95-62	Chroberz	93	18	- osada lub cmentarzysko – epoka brązu – kultura łużycka
27.	95-62	Chroberz	94	19	- ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura trzciniecka - ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura łużycka - osada lub cmentarzysko – późny okres lateński – kultura przeworska - osada lub cmentarzysko – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska
28.	95-62	Chroberz	95	20	- osada – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska
29.	95-62	Chroberz	96	21	- ślad osadnictwa - neolit - osada – późny neolit - ślad osadnictwa – epoka brązu - ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura łużycka - ślad osadnictwa – późny okres lateński? – kultura przeworska? - ślad osadnictwa – średniowiecze (XIII-XIV w)
30.	95-62	Chroberz	97	22	- osada – epoka brązu
31.	95-62	Chroberz	98	23	- ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa – średniowiecze/ późne średniowiecze
32.	95-62	Chroberz	99	24	- ślad osadnictwa - późny neolit/wczesna epoka brązu - ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura trzciniecka - osada– epoka brązu - ślad osadnictwa – pradzieje - punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

33.	95-62	Chroberz	100	25	- ślad osadnictwa - średniowiecze - punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
34.	95-62	Chroberz	101	26	- punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
35.	95-62	Chroberz	102	27	- osada – epoka brązu - ślad osadnictwa - średniowiecze - punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
36.	95-62	Chroberz	103	28	- ślad osadnictwa - średniowiecze - punkt osadniczy – okres nowożytny
37.	95-62	Chroberz	104	29	- ślad osadnictwa - średniowiecze - punkt osadniczy – okres nowożytny
38.	95-62	Chroberz	105	30	- punkt osadniczy – okres nowożytny
39.	95-62	Chroberz	106	31	- ślad osadnictwa – średniowiecze
40.	95-62	Chroberz	107	32	- ślad osadnictwa – średniowiecze
41.	95-62	Chroberz	108	33	- ślad osadnictwa – neolit – Kultura pucharów lejkowatych?
42.	95-62	Chroberz	109	34	- punkt osadniczy – okres nowożytny
43.	95-62	Chroberz	110	35	- punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
44.	95-62	Chroberz	111	36	- ślad osadnictwa - pradzieje - ślad osadnictwa - średniowiecze - punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
45.	95-62	Chroberz	112	37	- ślad osadnictwa – neolit
46.	95-62	Chroberz	113	38	- ślad osadnictwa – pradzieje
47.	95-62	Niegostawice	10	1	- osada? – wczesne średniowiecze
48.	95-62	Niegostawice	11	2	- osada – schyłkowy neolit – krąg kultur episznurowych - ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura trzciniecka - osada – epoka brązu
49.	95-62	Niegostawice	12	3	- osada – pradzieje? epoka brązu?
50.	95-62	Niegostawice	13	7	- ślad osadnictwa – okres późnolateński
51.	95-62	Niegostawice	14	8	- ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska? - ślad osadnictwa – średniowiecze - punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
52.	95-62	Niegostawice	15	9	- ślad osadnictwa – neolit - osada – epoka brązu lub Epoka żelaza (okres halsztacki) - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze - punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
53.	95-62	Niegostawice	16	10	- ślad osadnictwa – pradzieje – kultura łużycka? - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze? - punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
54.	95-62	Niegostawice	17	11	- osada – epoka brązu – kultura łużycka? - ślad osadnictwa – średniowiecze
55.	95-62	Niegostawice	18	12	- ślad osadnictwa – późny okres lateński lub okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
56.	95-62	Niegostawice	19	13	- ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich? – kultura przeworska - osada - pradzieje - punkt osadniczy – średniowiecze
57.	95-62	Niegostawice	20	14	- punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
58.	95-62	Niegostawice	21	15	- ślad osadnictwa – epoka brązu

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

59.	95-62	Niegostawice	22	16	- ślad osadnictwa – epoka brązu/okres halsztacki
60.	95-62	Nieprawice	23	1	- ślad osadnictwa – późny okres wpływów rzymskich - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
61.	95-62	Nieprawice	24	2	- ślad osadnictwa – wczesny neolit – kultura ceramiki wstęgowej rytej
62.	95-62	Nieprawice	25	3	- ślad osadnictwa – pradzieje - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze - punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
63.	95-62	Nieprawice	26	4	- ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska
64.	95-62	Nieprawice	27	5	- ślad osadnictwa – w neolit - osada – epoka brązu - ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura łużycka - osada – epoka brązu/okres halsztacki – kultura łużycka - ślad osadnictwa – okres lateński - ślad osadnictwa – późny okres lateński – kultura przeworska - ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - osada – późny okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - osada - pradzieje - ślad osadnictwa – średniowiecze?
65.	95-62	Nieprawice	28	6	- ślad osadnictwa – pradzieje - ślad osadnictwa – pradzieje?/okres wpływów rzymskich
66.	95-62	Nieprawice	29	7	- ślad osadnictwa – epoka brązu/okres halsztacki/okres wpływów rzymskich - osada wielokulturowa – epoka brązu/okres halsztacki/okres wpływów rzymskich/wczesne średniowiecze
67.	95-62	Nieprawice	30	8	- osada - pradzieje/okres wpływów rzymskich - ślad osadnictwa – epoka brązu - ślad osadnictwa – późny okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - ślad osadnictwa – średniowiecze
68.	95-62	Nieprawice	31	9	- osada – pradzieje
69.	95-62	Nieprawice	32	10	- ślad osadnictwa – neolit - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
70.	95-62	Nieprawice	33	11	- znalezisko luźne – wczesna epoka brązu – kultura trzciniecka
71.	95-62	Nieprawice	34	12	Kopiec? Brak dokładnej lokalizacji
72.	95-62	Nieprawice	35	13	- ślad osadnictwa – późny neolit/wczesna epoka brązu
73.	95-62	Nieprawice	36	14	- ślad osadnictwa – wczesny neolit – kultura ceramiki wstęgowej
74.	95-62	Nieprawice	37	15	- ślad osadnictwa – pradzieje - ślad osadnictwa – średniowiecze

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

75.	95-62	Nieprawice	38	16	- ślad osadnictwa – wczesny neolit - ślad osadnictwa – wczesny? neolit - osada – epoka brązu – kultura trzciniecka - osada – epoka brązu – kultura łużycka - ślad osadnictwa – okres halszacki - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
76.	95-62	Nieprawice	39	17	- ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura trzciniecka - osada – epoka brązu - ślad osadnictwa – pradzieje
77.	95-62	Nieprawice	40	18	- osada – wczesne średniowiecze
78.	95-62	Nieprawice	41	19	- osada – wczesna epoka brązu? - ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - osada – pradzieje - ślad osadnictwa – wczesne? średniowiecze
79.	95-62	Nieprawice	42	20	- osada – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - ślad osadnictwa – pradzieje
80.	95-62	Nieprawice	43	21	- ślad osadnictwa – epoka brązu/okres halszacki – kultura łużycka - ślad osadnictwa – średniowiecze
81.	95-62	Nieprawice	44	22	- ślad osadnictwa – pradzieje (późny okres lateński/okres wpływów rzymskich) – kultura przeworska
82.	95-62	Nieprawice	45	23	- ślad osadnictwa – okres halszacki – kultura łużycka - ślad osadnictwa – późny okres lateński/okres wpływów rzymskich – kultura przeworska
83.	95-62	Nieprawice	46	24	- ślad osadnictwa – epoka brązu/okres halszacki – kultura łużycka
84.	95-62	Nieprawice	47	25	- ślad osadnictwa – epoka brązu III lub IV – kultura łużycka
85.	95-62	Rudawa	48	1	- osada – epoka brązu II - osada – późna epoka brązu lub okres halszacki - osada – późny okres wpływów rzymskich - osada – pradzieje
86.	95-62	Rudawa	49	2	- ślad osadnictwa – późny okres wpływów rzymskich – kultura przeworska
87.	95-62	Rudawa	50	3	- ślad osadnictwa – pradzieje - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
88.	95-62	Rudawa	51	4	- ślad osadnictwa – pradzieje - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
89.	95-62	Rudawa	52	5	- ślad osadnictwa – późny neolit/wczesna epoka brązu - ślad osadnictwa – pradzieje
90.	95-62	Rudawa	53	6	- ślad osadnictwa – średniowiecze
91.	95-62	Rudawa	54	7	- ślad osadnictwa – średniowiecze
92.	95-62	Rudawa	55	8	- punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
93.	95-62	Rudawa	56	9	- osada – neolit – kultura pucharów lejkowatych - ślad osadnictwa – epoka brązu/okres halszacki - punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
94.	95-62	Rudawa	57	10	- punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

95.	95-62	Rudawa	58	11	- ślad osadnictwa – neolit - ślad osadnictwa – późny okres wpływów rzymskich - osada – wczesne średniowiecze (XI-XII w.) - ślad osadnictwa - ?
96.	95-62	Wojśławice	114	12	- ślad osadnictwa – epoka brązu - ślad osadnictwa – średniowiecze
97.	95-62	Wojśławice	115	13	- ślad osadnictwa – średniowiecze
98.	95-62	Wojśławice	116	14	- ślad osadnictwa – średniowiecze - ślad osadnictwa – okres wczesno-nowożytny
99.	95-62	Wojśławice	117	15	- ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze - punkt osadniczy – okres wczesno-nowożytny
100.	95-62	Wojśławice	118	16	- ślad osadnictwa – pradzieje – kultura łużycka? - ślad osadnictwa – średniowiecze
101.	95-62	Wola Chrobberska	3	1	- ślad osadnictwa – neolit
102.	95-62	Wola Chrobberska	4	2	- punkt osadniczy – okres nowożytny
103.	95-62	Wola Chrobberska	5	3	- punkt osadniczy – okres nowożytny
104.	95-62	Złota	6	5	- osada – pradzieje
105.	95-62	Złota	7	6	- osada – neolit – kultura pucharów lejkowatych
106.	95-62	Złota	8	7	- ślad osadnictwa – średniowiecze
107.	95-62	Złota	9	8	- ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - ślad osadnictwa – średniowiecze
108.	95-63	Niegosławice	79	4	- ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa – średniowiecze/ późne średniowiecze
109.	96-62	Kostrzeszyn	21	1	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
110.	96-62	Kostrzeszyn	22	2	- ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - ślad osadnictwa – prahistoria – kultura trzciniecka
111.	96-62	Kostrzeszyn	23	3	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
112.	96-62	Kostrzeszyn	24	4	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
113.	96-62	Kostrzeszyn	25	5	- punkt osadniczy – okres nowożytny
114.	96-62	Kostrzeszyn	26	6	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
115.	96-62	Kostrzeszyn	27	7	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
116.	96-62	Kostrzeszyn	28	8	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
117.	96-62	Kostrzeszyn	29	9	- ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa – okres nowożytny
118.	96-62	Kostrzeszyn	30	10	- ślad osadnictwa – neolit - ślad osadnictwa – okres nowożytny
119.	96-62	Kostrzeszyn	31	11	- osada – epoka brązu
120.	96-62	Kostrzeszyn	32	12	- ślad osadnictwa – średniowiecze - ślad osadnictwa – okres nowożytny
121.	96-62	Miernów	71	1	- ślad osadnictwa – okres nowożytny

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

122.	96-62	Miernów	72	2	1. kurhan – neolit – kultura ceramiki sznurowej; wczesna epoka brązu – kultura mierzanowicka/ trzciniicka Rejestr Zabytków Archeologicznych woj. Świętokrzyskiego Decyzja WKZ w Kielcach w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków z dnia 5 lutego 1973r., znak: I.dz.KL.Va-680/525/73, Nr rejestru 517A Dział Aa
123.	96-62	Miernów	73	3	1. kurhan – neolit – kultura ceramiki sznurowej; wczesna epoka brązu – kultura mierzanowicka/ trzciniicka Rejestr Zabytków Archeologicznych woj. Świętokrzyskiego Decyzja WKZ w Kielcach w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków 5 lutego 1973r. L.dz. KL.Va-680/517/73; Nr rej. 517 dział A; odnowienie wpisu z dnia 21 sierpnia 1986r., znak: I.dz.400/ Miernów /7/86; Nr rejestru 517B, Dział Aa
124.	96-62	Miernów	74	4	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
125.	96-62	Pełczyska	84	1	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
126.	96-62	Pełczyska	85	2	- osada – młodszy okres przedrzymski – kultura przeworska
127.	96-62	Pełczyska	86	3	- cmentarzysko/grób szkieletowy – neolit – kultura pucharów lejkowatych - cmentarzysko/grób ciałopalny – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska
128.	96-62	Pełczyska	87	4	- ślad osadnictwa – prahistoria - ślad osadnictwa – okres nowożytny
129.	96-62	Pełczyska	88	5	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
130.	96-62	Pełczyska	89	6	- ślad osadnictwa – prahistoria - ślad osadnictwa – okres nowożytny
131.	96-62	Pełczyska	90	7	- osada – młodszy okres przedrzymski – kultura przeworska
132.	96-62	Pełczyska	91	8	- grodzisko – wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa – neolit – kultura lendzielska? - grodzisko – wczesne średniowiecze/późne średniowiecze/okres nowożytny Rejestr Zabytków Archeologicznych woj. Świętokrzyskiego Decyzja WKZ w Kielcach w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków 5 lutego 1973r. L.dz. KL.Va-680/510/73; Nr rej. 510 dział A; odnowienie wpisu z dnia 26 sierpnia 1986r., znak: I.dz. 400/Pełczyska/10/86; Nr rejestru 510 Dział Aa
133.	96-62	Pełczyska	92	9	- ślad osadnictwa – prahistoria - ślad osadnictwa – okres nowożytny
134.	96-62	Pełczyska	93	10	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
135.	96-62	Pełczyska	94	11	- ślad osadnictwa – prahistoria - ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura trzciniicka - osada – młodszy okres przedrzymski – kultura przeworska

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

136.	96-62	Pełczyska	95	12	- ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
137.	96-62	Pełczyska	96	13	- ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
138.	96-62	Pełczyska	97	14	- skarb monet – XIII w.
139.	96-62	Pełczyska	98	15	- ślad osadnictwa – neolit
140.	96-62	Pełczyska	99	16	- cmentarzysko? groby szkieletowe – neolit – kultura pucharów lejkowatych - osada – wczesne średniowiecze (XII-XIII w)/ średniowiecze(XIV-XVI w.)
141.	96-62	Pełczyska	100	17	- osada – późny okres przedrzymski/okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - osada - stanowisko „Błonie” – epoka brązu - kultura łużycka późny okres wpływów rzymskich okres wczesnego średniowiecza - osada – stanowisko „Strugi” – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - ślad osadnictwa – neolit – kultura ceramiki sznurowej? - osada? – późne średniowiecze - ślad osadnictwa – okres nowożytny
142.	96-62	Pełczyska „pod figurą”	101	18	- osada – młodszy okres przedrzymski– kultura przeworska - osada – IV i V okres epoki brązu – kultura łużycka - osada – młodszy okres przedrzymski okres wpływów rzymskich
143.	96-62	Probołowice	60	1	- ślad osadnictwa – prahistoria - ślad osadnictwa – okres nowożytny
144.	96-62	Probołowice	61	2	- osada – młodszy okres przedrzymski – kultura przeworska - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
145.	96-62	Probołowice	62	3	- ślad osadnictwa – prahistoria - ślad osadnictwa – okres nowożytny
146.	96-62	Probołowice	63	4	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
147.	96-62	Probołowice	64	5	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
148.	96-62	Probołowice	65	6	- punkt osadniczy – okres nowożytny
149.	96-62	Probołowice	66	7	- osada – młodszy okres przedrzymski – kultura przeworska
150.	96-62	Probołowice	67	8	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
151.	96-62	Probołowice	68	9	- ślad osadnictwa – prahistoria - ślad osadnictwa – okres nowożytny
152.	96-62	Probołowice	69	10	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
153.	96-62	Probołowice	70	11	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
154.	96-62	Stawiszycy	75	1	- osada? – neolit - skarb – wczesna epoka brązu – kultura trzciniecka
155.	96-62	Stawiszycy	76	2	- osada – neolit – kultura pucharów lejkowatych
156.	96-62	Stawiszycy	77	3	- ślad osadnictwa – neolit - ślad osadnictwa – prahistoria – kultura trzciniecka?
157.	96-62	Stawiszycy	78	4	- ślad osadnictwa – prahistoria
158.	96-62	Stawiszycy	79	5	- ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura trzciniecka - ślad osadnictwa – młodszy okres przedrzymski– kultura przeworska

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

159.	96-62	Stawiszycy	80	6	- osada – młodszy okres przedrzymski– kultura przeworska - ślad osadnictwa – okres nowożytny
160.	96-62	Stawiszycy	81	7	- osada – okres rzymski– kultura przeworska - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa – okres nowożytny
161.	96-62	Stawiszycy	82	8	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
162.	96-62	Stawiszycy	83	9	- ślad osadnictwa – prahistoria - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa – okres rzymski– kultura przeworska
163.	96-62	Złota	1	1	- ślad osadnictwa – średniowiecze
164.	96-62	Złota	2	2	- ślad osadnictwa – prahistoria - ślad osadnictwa – okres nowożytny
165.	96-62	Złota	3	3	- ślad osadnictwa – neolit - ślad osadnictwa – prahistoria - punkt osadniczy – okres nowożytny
166.	96-62	Złota	4	4	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
167.	96-62	Złota	5	5	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
168.	96-62	Złota	6	6	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
169.	96-62	Złota	7	7	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
170.	96-62	Złota	8	8	- ślad osadnictwa – epoka kamienia
171.	96-62	Złota	9	9	- ślad osadnictwa – prahistoria - punkt osadniczy – okres nowożytny
172.	96-62	Złota	10	10	- ślad osadnictwa – neolit – kultura pucharów lejkowatych - ślad osadnictwa – wczesna epoka brązu – kultura trzciniecka
173.	96-62	Złota	11	11	- ślad osadnictwa – prahistoria - ślad osadnictwa – okres nowożytny
174.	96-62	Złota	12	12	- ślad osadnictwa – prahistoria - ślad osadnictwa – okres nowożytny
175.	96-62	Złota	13	13	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
176.	96-62	Złota	14	14	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
177.	96-62	Złota	15	15	- ślad osadnictwa – prahistoria - ślad osadnictwa – okres nowożytny
178.	96-62	Złota	16	16	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
179.	96-62	Złota	17	17	- ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura łużycka
180.	96-62	Złota	18	18	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
181.	96-62	Złota	19	19	- cmentarzysko?/osada –neolit– kultura lendzielska - osada i cmentarzysko – II i III epoka brązu – elementy kultur epoki brązu: mogiłowej i Otomani - cmentarzysko rządowe – wczesne średniowiecze
182.	96-62	Złota	20	20	- ślad osadnictwa – okres nowożytny
183.	96-62	Kostrzeszyn	102	13	- kopiec – pradzieje Rejestr Zabytków Archeologicznych woj. Świętokrzyskiego Decyzja WKZ w Kielcach w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków z dnia 16 września 1986r., znak: I.dz. 400/Kostrzeszyn/6/86 Nr rejestru 51 Dział Aa

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

184.	96-62	Probołowice	103	12	- ślad osadnictwa – pradzieje - ślad osadnictwa – neolit – kultura pucharów lejkowatych? - ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich/wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa – neolit/wczesne średniowiecze
185.	96-63	Żurawniki	176	1	- kopiec – neolit - osada – wczesne średniowiecze - punkt osadniczy – okres wczesno nowożytny Rejestr Zabytków Archeologicznych woj. Świętokrzyskiego Decyzja WKZ w Kielcach w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków z dnia 16 września 1986r., znak: I.dz. 400/Żurawniki/6/86 Nr rejestru 33 Dział Aa
186.	96-63	Żurawniki	177	2	- cmentarzysko a. neolit – kultura ceramiki wstęgowej rytej b. neolit – kultura pucharów lejkowatych c. epoka brązu/okres halszacki – kultura łużycka d. epoka brązu e. epoka wpływów rzymskich - cmentarzysko – wczesne średniowiecze XI–XII w.
187.	96-63	Żurawniki	178	3	- osada – okres wpływów rzymskich/ wczesne średniowiecze / średniowiecze - osada – epoka brązu/okres halszacki – kultura łużycka
188.	96-63	Żurawniki	179	4	- ślad osadnictwa - pradzieje
189.	96-63	Żurawniki	180	5	- osada wielokulturowa a. neolit b. pradzieje c. wczesne średniowiecze
190.	96-63	Żurawniki	181	6	- ślad osadnictwa - pradzieje
191.	96-63	Żurawniki	182	7	- ślad osadnictwa - pradzieje/średniowiecze?
192.	96-63	Żurawniki	183	8	- grób skrzynkowy -neolit –kultura amfor kulistych?
193.	96-63	Żurawniki	184	9	- ślad osadnictwa - neolit
194.	96-63	Żurawniki	185	10	- ślad osadnictwa? - ?
195.	96-63	Żurawniki	186	11	- ślad osadnictwa? - epoka brązu – kultura łużycka
196.	96-63	Żurawniki	187	12	- ślad osadnictwa? - epoka brązu – kultura łużycka
197.	96-63	Żurawniki	188	13	- ślad osadnictwa – neolit – kultura lendzielska - osada – neolit - osada – neolit/epoka brązu - osada – epoka brązu – kultura trzciniecka - ślad osadnictwa – epoka brązu – kultura łużycka - osada – epoka brązu - osada – późny okres wpływów rzymskich – kultura przeworska - ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze - punkt osadniczy – późne średniowiecze/okres nowożytny
198.	96-63	Żurawniki	189	14	- ślad osadnictwa – pradzieje
199.	96-63	Żurawniki	190	15	- osada – pradzieje (epoka brązu?) - punkt osadniczy – okres wczesnonowożytny

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Złota na lata 2025-2028

200.	96-63	Żurawniki	191	16	- osada – epoka brązu – kultura trzciniecka/łużycka - ślad osadnictwa – późny okres wpływów rzymskich - kultura przeworska - ślad osadnictwa – pradzieje - punkt osadniczy – okres wczesnonowżytny
201.	96-63	Żurawniki	192	17	- ślad osadnictwa – pradzieje
202.	96-63	Żurawniki	193	18	- osada – neolit – kultura pucharów lejkowatych? - ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich – kultura przeworska
203.	96-63	Żurawniki	194	19	- punkt osadniczy – okres wczesnonowżytny
204.	96-63	Żurawniki	195	20	- punkt osadniczy – okres nowożytny
205.	96-63	Żurawniki	196	21	- ślad osadnictwa – pradzieje - punkt osadniczy – okres wczesnonowżytny
206.	96-63	Żurawniki	197	22	- punkt osadniczy – okres wczesnonowżytny
207.	96-63	Niegosławice /Biskupice	198	7	- osada – epoka brązu – kultura trzciniecka - punkt osadniczy – okres wczesnonowżytny
208.	96-63	Niegosławice /Biskupice	199	6	- punkt osadniczy – okres nowożytny
209.	96-63	Biskupice	200	1	- ślad osadnictwa? - neolit – kultura pucharów lejkowatych (grupa południowa)
210.	96-63	Biskupice	201	2	- punkt osadniczy – okres wczesnonowżytny
211.	96-63	Złota	202	2	- osada – późny okres wpływów rzymskich - osada – wczesne średniowiecze
212.	96-63	Złota	203	3	- punkt osadniczy – okres wczesnonowżytny
213.	96-63	Złota	204	4	- punkt osadniczy – okres wczesnonowżytny
214.	96-63	Stawiszycze Stare	205	1	-ślad osadnictwa – pradzieje - ślad osadnictwa – średniowiecze - punkt osadniczy – okres wczesnonowżytny
215.	96-63	Stawiszycze Stare	206	2	- ślad osadnictwa – średniowiecze - punkt osadniczy – okres wczesnonowżytny
216.	96-63	Stawiszycze Stare	207	3	- punkt osadniczy – okres wczesnonowżytny
217.	96-63	Stawiszycze Stare	208	4	- punkt osadniczy – okres nowożytny
218.	97-63	Stawiszycze Nowe	16	16	- ślad osadnictwa – okres wczesno nowożytny (XVI-XVII w.) - osada – okres późnonowżytny (XVIII-XIX w.)
219.	97-63	Stawiszycze Nowe	17	17	- osada – okres późnonowżytny (XVIII-XIX w.)
220.	97-63	Stawiszycze Nowe	18	18	- osada – okres późnonowżytny (XVIII-XIX w.)
221.	97-63	Stawiszycze Nowe	19	13	- ślad osadnictwa – okres nowożytny (XVI-XIX w.)
222.	97-63	Stawiszycze Nowe	14	14	- ślad osadnictwa – okres nowożytny (XVI-XIX w.)
223.	97-63	Stawiszycze Nowe	15	15	- ślad osadnictwa – okres nowożytny (XVI-XIX w.)